

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**KOMPARACE POJETÍ ČÍSLOVEK A JEJICH KLASIFIKACE
V AKADEMICKÝCH PŘÍRUČKÁCH A V UČEBNÍCÍCH ČJ PRO SŠ**

Vedoucí práce: doc. Mgr. Michaela Křivancová, Ph.D.

Autorka práce: Martina Průchová

Studijní obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání pro střední školy

2023

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Ve Stráži nad Nežárkou, 20. dubna 2023

.....

Martina Průchová

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala vedoucí práce doc. Mgr. Michaele Křivancové, Ph.D. za její odborné vedení, cenné rady a podporu, kterou mi poskytovala při zpracování mé bakalářské práce.

ANOTACE

Bakalářská práce se ve své teoretické části zaměřuje na pojetí a klasifikaci číslovek v akademických příručkách a ve vybraných učebnicích ČJ pro SŠ. Pozornost je věnována také diskutabilním jevům z hlediska jejich slovnědruhové příslušnosti, např. *hodně x málo; jednička, dvojka, trojka...* atd.

V praktické části se autorka soustředí na otázku, do jaké míry je výklad číslovek ve sledovaných učebnicích ČJ dostačující z hlediska obsahového i z hlediska jejich praktického nácviu. Součástí práce je i návrh vlastního výukového a praktického listu zaměřeného na sledovanou problematiku.

Klíčová slova: číslovky, akademické příručky, učebnice českého jazyka, analýza, výklad, výukový list, pracovní list, metodické postupy

ABSTRACT

In its theoretical part, the Bachelor's thesis focuses on the concept and classification of numerals in academic books and selected textbooks of the Czech language for secondary schools. Attention is also paid to debatable phenomena in terms of their part-of-speech affiliation, e.g. a lot of x little; *one, two, three...* etc. In the practical part, the author focuses on the question of to what extent the interpretation of numerals in the monitored textbooks of the Czech language is sufficient from the point of view of content and from the point of view of their practical training. The work also includes the layout of a self-taught and practical paper focused on the issues of interest.

Keywords: numerals, academic books, Czech language textbooks, analysis, interpretation, teaching sheet, worksheet, methodological procedures

Obsah

Úvod	7
1 Teoretická část	9
1.1 Vymezení a členění číslovek	9
1.1.1 Číslovky určité x neurčité	11
1.1.2 Číslovky základní	11
1.1.3 Číslovky řadové	13
1.1.4 Číslovky druhové	13
1.1.5 Číslovky násobné	14
1.1.6 Číslovky souborové	14
1.1.7 Číslovky úhrnné, skupinové a velikostní	15
1.2 Náhled akademických příruček na diskutabilní jevy	17
1.3 Zápis číslovek	19
1.4 Výklad číslovek ve vybraných učebnicích českého jazyka pro střední školy .	20
1.4.1 Nakladatelství Ing. Petra Mrákové, ČESKÝ JAZYK – přehled středoškolského učiva	20
1.4.2 Nakladatelství DIDAKTIS – Český jazyk a komunikace pro střední školy 21	
1.4.3 Nakladatelství TAKTIK – Český jazyk pro střední školy	22
1.4.4 Nakladatelství FRAUS – MLUVNICE Český jazyk pro střední školy	23
1.4.5 Nakladatelství Tripolia – ČESKÝ JAZYK 3 pro 3. ročník středních škol	24
1.4.6 Nakladatelství SPN – ČESKÝ JAZYK pro střední odborné školy a studijní obory středních odborných učilišť všech typů	25
1.5 Shrnutí analyzovaných učebnic	26
2 Praktická část	28
2.1 Výukový list	30
2.2 Pracovní list	33
Závěr	50

Seznam použité literatury	51
Seznam internetových zdrojů.....	54
Seznam příloh	55

Úvod

Hranice mezi slovními druhy jsou leckdy velmi tenké. Cílem práce je porovnat výklad číslovek v různých akademických příručkách, zjistit úroveň a odbornost výkladu v učebnicích českého jazyka pro střední školy a vypracovat vlastní návrh výukového pracovního listu pro uplatnění ve výuce na středních školách. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části je analyzován výklad číslovek a diskutabilních jevů v jednotlivých příručkách. Následně je srovnáno pojetí a klasifikace číslovek v akademických příručkách a ve vybraných učebnicích českého jazyka pro střední školy. Primárními zdroji této práce jsou příručky *Mluvnice češtiny 2* (Komárek, Kořenský, Petr, Veselková 1986) a *Mluvnice současné češtiny* (Cvrček 2015). Srovnání těchto dvou příruček je zvoleno úmyslně, jelikož se jedná o nejstarší (*Mluvnice češtiny 2*, 1986) a nejmladší (*Mluvnice současné češtiny*, 2015) zdroje této bakalářské práce. Následně je využito i dalších akademických příruček *Čeština – řeč a jazyk* (Čechová 1996) a *Příruční mluvnice češtiny* (Grepl, Karlík, Nekula, Rusínová 1995). Využita bude i příručka *Čeština pro učitele* (Hubáček, Jandová, Svobodová, Svobodová 2010). Všechny příklady, které jsou uváděny v této části práce, jsou převzaty ze zdroje, který je v daném odstavci analyzován.

Při analýze jednotlivých učebnic českého jazyka pro střední školy je sledován rozsah, odbornost i detailnost výkladu číslovek a přidružená cvičení. Učebnice jsou hodnoceny nejen po obsahové stránce, ale i podle grafického provedení. Pozornost je věnována dále míře vstřebatelnosti a atraktivnosti výkladu pro studenty. K analýze jsou použity učebnice od různých nakladatelství. První analyzovaná učebnice je od nakladatelství *Ing. Petra Mrákové* s názvem **ČESKÝ JAZYK – přehled středoškolského učiva**. Učebnice se řadí do edice **MATURITA**. Dále je využita učebnice od nakladatelství *DIDAKTIS* **Český jazyk a komunikace pro střední školy**, konkrétně 3. a 4. díl. Následně je rozebírána učebnice od nakladatelství *TAKTIK* **Český jazyk pro střední školy určená pro 2. ročníky středních škol**. Učebnice od nakladatelství *FRAUS* **MLUVNICE Český jazyk pro střední školy** je také zahrnuta do analýzy učebnic. Poslední dvě učebnice jsou staršího vydání, přesto jsou stále používanými učebnicemi, a tudíž jsou také rozebrány. Učebnice od nakladatelství *Tripolia* **ČESKÝ JAZYK 3 pro 3. ročník středních škol** a učebnice od nakladatelství *SPN* **ČESKÝ JAZYK pro střední odborné školy a studijní obory středních odborných učilišť všech typů**.

Praktická část zahrnuje návrh vlastního výukového a praktického listu zaměřeného na sledovanou problematiku. Cílem výukového listu je vytvořit podklad pro výuku číslovek. Na základě provedené analýzy a komparace akademických příruček i středoškolských učebnic se budu vyvarovat zjištěným nedostatkům či nadbytečným informacím, které jsou uvedeny v již publikovaných zdrojích. Vypracuji tak stručný, jasný, a přitom komplexní náhled na tuto sledovanou problematiku pro středoškolskou mládež.

1 Teoretická část

Úvod teoretické části práce se zaměřuje na samotné vymezení číslovek (lat. numeralia), které jsou jedním z tradičně vyčleňovaných deseti typů slovních druhů. První kapitola obecně shrnuje, které druhy číslovek se vyskytují v akademických příručkách. Jednotlivé druhy číslovek jsou rozebrány v dílčích podkapitolách. Dílčí podkapitoly zahrnují pojetí číslovek určitých a neurčitých, základních, řadových, druhových, násobných a souborových. Poslední podkapitola se zabývá číslovkami úhrnnými, skupinovými a velikostními. Druhá kapitola teoretické části vykládá náhled akademických příruček na diskutabilní jevy. Ve třetí kapitole teoretické části je představen výklad zápisu číslovek v akademických příručkách. Čtvrtá kapitola se zabývá analýzou vybraných učebnic českého jazyka. Poslední kapitola teoretické části shrnuje poznatky z analyzovaných učebnic.

1.1 Vymezení a členění číslovek

Při rozčleňování slov do slovních druhů není často jasná hranice, kam daná slova jednoznačně zařadit. Proto při dělení vycházíme z různých hledisek a bylo by neadekvátní přidělit jednotlivá slova k určitým skupinám pouze na základě jednoho hlediska. Pro školské i akademické účely byla vytvořena tři klasifikační kritéria, podle kterých třídíme slova do slovních druhů: kritérium tvaroslovné/morfologické, významové/sémantické a syntaktické/skladební. Kritéria se vzájemně doplňují, překrývají a platí v různé míře.¹

Numeralia se dělí zejména podle svého významu. Jsou to slova s číselným významem, při jejichž klasifikaci je uplatňováno kritérium sémantické. Jejich syntaktické uplatnění vyplývá z nastavbového charakteru. Číslovky ve větě fungují především jako přívlastky (atributy) a příslovečné určení (adverbiální určení).² *Mluvnice češtiny 2* ještě rozšiřuje výklad a tvrdí, že u číslovek lze rozlišovat primární a sekundární funkci, přičemž „v primární funkci plní číslovky funkci subjektu/objektu (podmětu/předmětu), shodného atributu (přívlastku shodného) a adverbiale (příslovečného určení) a sekundární funkci plní jako atribut neshodný (přívlastek neshodný), predikativ (přísudek), subjekt/objekt,

¹ CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. s. 158.

² HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. 4. vyd. Vade Mecum Bohemiae, 2010. s. 162.

Subjekt/objekt	Závodů se zúčastní asi sto/osm družstev. ⁴ Koupil sto(vku) odznaků/ deset piv.
Shodný atribut	Vítáme miliontého návštěvníka. Mám s sebou jen dvě koruny. S padesáti korunami nevystačíš.
Adverbiale	Nemusíš to říkat dvakrát/stokrát/tolikrát .
Neshodný atribut	Hájíme zájmy milionů (lidí). Plat nadvakrát je velmi rozumné zařízení.
Predikativ	Jedna a jedna jsou dvě . Náš reprezentant byl jedenáctý . Soutěžící byli jen tři . Opakování bude nejméně desetkrát .
Subjekt/objekt	Každý sedmý vyhrává. Čtyři nepřišli. Jednou neznamená vždycky.
Adverbiale	Pouštěli tam po deseti .
Tradiční doplněk	Skončil (jako) šestý . Pachatelé zahynuli dva .

Příklady do tabulky jsou převzaty z Mluvnice češtiny 2.

Mluvnice češtiny 2 (1986) uvádí, že základem číslovek je určování kvantovosti a vyjadřování množství.⁵ Tuto definici sdílí také všechny ostatní analyzované akademické příručky.

Číslovky vyjadřují kvantovost počítanou, tzn. určitou, vyjádřenou čísly nebo nepočítanou, tzn. neurčitou, čísla nevyjádřitelnou. Stejně dělení uvádějí i ostatní příručky. Detailněji se číslovkám určitým a neurčitým věnuje následující podkapitola. Číslovky se mohou rozlišovat nejen na určité a neurčité, dále také dle sémantického hlediska. Všechny příručky pracují se čtyřmi druhy číslovek (základní, řadové, násobné a druhové). Je však možné nalézt příručky, ve kterých se dělení číslovek rozšiřuje. *Mluvnice češtiny 2*

³ KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jan; VESELKOVÁ, Jarmila, kolektiv. *Mluvnice češtiny*. 1. vyd. Svazek 2: Tvarosloví. Praha: Academie, 1986. s. 105.

⁴ Na tyto jevy existují v současné české lingvistice rozdílné názory. *Mluvnice češtiny 2* hodnotí číslovku v nominativu (*sto/osm*) s počítaným předmětem v genitivu (*družstev*) ve větě „Závodů se zúčastní asi *sto/osm* družstev“ jako subjekt. Naopak autoři *Češtiny pro učitele* označují číslovku (od pěti výše) v nominativním nebo akuzativním tvaru, která se pojí s počítaným předmětem v genitivu, jako přívlastek/atribut. Počítaný předmět v genitivu plní funkci podmětu/subjektu. Podle *Češtiny pro učitele* by číslovka *osm/sto* ze vzorové věty *Mluvnice češtiny 2* plnila funkci přívlastku/atributu a substantivum *družstev* by plnilo funkci podmětu/subjektu.

⁵ KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jan; VESELKOVÁ, Jarmila, kolektiv. *Mluvnice češtiny*. 1. vyd. Svazek 2: Tvarosloví. Praha: Academie, 1986. s. 105.

obsahuje největší rozmanitost třídění číslovek. Základní čtveřice druhů (základní, řadové, násobné, druhové) je zde rozšířena o další samostatné druhy, tvořené číslovkami úhrnnými, souborovými, velikostními, dílovými a skupinovými. Identicky rozděluje číslovky do samostatných druhů i *Čeština – řeč a jazyk* ⁶ s výjimkou velikostních číslovek, které jsou beze zmínky. Číslovky dílové mají své zastoupení také v *Mluvnici současné češtiny* a *Příruční mluvnici češtiny*, zde se však obě příručky shodují, že dílové číslovky jsou podskupinou číslovek základních, nikoliv samostatným druhem číslovek. Stejného principu podskupiny základních číslovek je využito opět v *Příruční mluvnici češtiny* u skupiny souborových číslovek. Ty jsou řazeny, stejně jako již zmíněné dílové číslovky, jako podskupina číslovek základních.

1.1.1 Číslovky určité x neurčité

Tradiční dělení číslovek vychází z toho, zda číslovky označují kvantitu přesně a dá se u nich kvantovost počítat, nebo kvantitu vyjadřují jen obecně a přesný počet se určit nedá. V prvním typu dělení se jedná o číslovky určité (počitatelné), např. *dva, tisíc, troje, osmkrát aj.* Opakem k číslovkám určitým jsou číslovky neurčité (nepočitatelné). Příklady k číslovkám neurčitým uvádí například *Mluvnice češtiny 2*, která mezi neurčité neboli nepočitatelné číslovky řadí slova, např. *mnoho, málo, tolik, pár.* ⁷ Tyto a další slova můžeme najít i v dalších příručkách, avšak dvě příručky *Mluvnice současné češtiny* a *Příruční mluvnice češtiny* řadí mezi číslovky neurčité, např. *moře lidí, fůra dřeva, trošku piva* atd. Dále také uvádějí, že vymezení číslovek neurčitých je značně vágní, jelikož neodpovídají (až na některé výjimky) po formální stránce ohebným slovním druhům. ⁸

1.1.2 Číslovky základní

Číslovky základní odpovídají na otázku „*Kolik?*“. Tvarově i syntakticky jsou nejrozmanitějším druhem číslovek. Jsou to slova vyjadřující prostý počet. Jádrem číslovek základních tkví v označování počtu jednotlivin, např. *jeden, dva, oba, milión, několik,*

⁶ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 2., přeprac. vyd. Praha: ISV, 2000. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). s. 216.

⁷ KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jan; VESELKOVÁ, Jarmila, kolektiv. *Mluvnice češtiny*. 1. vyd. Svazek 2: Tvarosloví. Praha: Academie, 1986. s. 107.

⁸ CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. s. 271

mnoho.⁹ Zpravidla jsou spojovány se jménem počítaného předmětu, to však neplatí, např. u matematických úloh.¹⁰ „Kromě číslovek jednoduchých (např. *jedna, dvě, pět, sedm, jedenáct*) se tvoří pro vyšší čísla i pojmenování složená, např. *sto dvacet jedna, tisíc pět set sedmdesát šest*.“¹¹ Zvláště vysoká čísla se pak vyjadřují mocninami.

Číslovky základní nesou podobu určitých a neurčitých číslovek. Mezi neurčité základní číslovky se řadí slova, např. *několik, mnoho, nemálo, nejeden* aj. K číslovkám základním neurčitým patří i výrazy pro obecná čísla, např. *x, y, n*.¹²

Podskupinou základních číslovek je v *Mluvnici češtiny 2* pojmenování početních měř. Přestože se jich v současné době užívá jen omezeně, mají v základních číslovkách své místo. Do jisté míry se dnes používají k vyjádření početních měř, např. *tucet (12), půltucet (6), veletucet (144), kopa (60)*.¹³

1.1.2.1 Číslovky dílové/zlomkové

Číslovky dílové se užívají zejména při pojmenování podílu či popisování zlomků, proto se též nazývají zlomkové. Pomocí dílových číslovek se označuje velikost dílu celku. Základem, od něhož se tvoří, je počet dílů, na něž se celek dělí, např. *třetina, desetina, polovina, osmina*. Běžně se také používají číslovky, např. *půlka, čtvrt, čtvrtka, třičtvrtě* aj. Názvy typu: *jeden a půl, půldruhého* atd. jsou údaje smíšené z názvů celků a jejich dílů.¹⁴ *Mluvnice češtiny 2* rozšiřuje výklad číslovek dílových, ve kterém se dozvídáme, že díly se mohou zachycovat jednak samy o sobě jednotlivě (např. *půl, čtvrt*), uvádět počet dílů (např. *tři čtvrtiny, dvě poloviny*), nebo se může větší počet dílů připojovat k počtu celých předmětů, např. *dvaapůl železničního vagónu*.¹⁵

⁹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. 4. vyd. Vade Mecum Bohemiae. 2010. s. 163.

¹⁰ KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, RUSÍNOVÁ, Zdenka, GREPL Miroslav. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1995. s. 302.

¹¹ CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. s. 271

¹² KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jan; VESELKOVÁ, Jarmila, kolektiv. *Mluvnice češtiny*. 1. vyd. Svazek 2: Tvarosloví. Praha: Academie, 1986. s. 115.

¹³ Tamtéž s. 115.

¹⁴ KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, RUSÍNOVÁ, Zdenka, GREPL Miroslav. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1995. s. 303.

¹⁵ KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jan; VESELKOVÁ, Jarmila, kolektiv. *Mluvnice češtiny*. 1. vyd. Svazek 2: Tvarosloví. Praha: Academie, 1986. s. 114.

1.1.3 Číslovky řadové

Číslovky řadové odpovídají na otázky „*Kolikátý, kolikátá, kolikáté?*“. Číslovky řadové vyjadřují, jaké pořadí má počítaný předmět v určité posloupnosti a pozici v rámci uspořádaného systému nebo souboru, např. *první, druhý, dvacátý*. Zjednodušeně lze říci, že číslovky řadové označují pořadí. Podle příručky *Čeština – řeč a jazyk* jsou číslovky řadové odvozené od číslovek základních (např. *osmý, stý, třetí, tisíci*) s výjimkou *prvý/první* a *druhý*.¹⁶ Numeralium *prvý* je v současné době poněkud knižní a méně obvyklou variantou slova *první*. Číslovka *první* zpravidla označuje počátek souboru, ale ne vždy. V některých případech se začíná od nuly, např. *nultý poledník*. Při vyjádření první pozice v souboru (např. *první zub, první místo, první zážitek*) nese číslovka *první* povahu číslovkového významu. Slovo *první* také může mít povahu řadového pojmenování nečíslovkového stejně jako *poslední*, např. *První dva mohou jít do ordinace. První tři závodníci bývají odměněni medailemi*.¹⁷ *Mluvnice češtiny 2* reaguje, že ve výše uvedených příkladech není možné považovat výraz *první* za číslovku řadovou, protože není v relaci k počtu 1.¹⁸

Forma i význam číslovek řadových se přibližuje přídavným jménům. Například číslovka *druhý* má v hovorovém i neutrálním projevu také význam „jiný“, např. *Nechod' v této košili, vezmi si druhou*. Číslovky řadové často vstupují do ustálených spojení s předložkami, např. *za prvé, podruhé* apod.¹⁹ Velice tenká hranice mezi slovními druhy se vyskytuje u neurčitých řadových číslovek, neboť záleží na kontextu, ve kterém je číslovka použita. Například ve spojení *doběhl poslední* je slovo *poslední* vnímáno jako číslovka, zatímco v jiném spojení, např. *poslední týden* je slovo *poslední* chápáno jako přídavné jméno.

1.1.4 Číslovky druhové

„*Kolikery, kolikery?*“ jsou zjišťující otázky, zda se jedná o číslovku druhovou. Číslovky druhové vyjadřují počet druhů určitého jevu. Druhů není možné rozlišovat méně

¹⁶ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 2., přeprac. vyd. Praha: ISV, 2000. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). s. 146.

¹⁷ KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jan; VESELKOVÁ, Jarmila, kolektiv. *Mluvnice češtiny*. 1. vyd. Svazek 2: Tvarosloví. Praha: Academie, 1986. s. 123-124.

¹⁸ Tamtéž s. 124.

¹⁹ KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, RUSÍNOVÁ, Zdenka, GREPL Miroslav. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1995. s. 303.

než dva, proto druhové číslovky začínají až výrazem *dvoji*.²⁰ Pojí se většinou s předměty, které se vyskytují ve více kusech, např. *dvoje boty*, *troje sirky*. Dále slouží k vyjádření prostého počtu ve spojení s pomnožnými substantivy (např. *jedny dveře*), v tomto případě se jedná významem o číslovku základní. Adjektivní forma druhových číslovek ve spojení s pomnožnými substantivy (např. *trojí dveře*, *čtveré dveře*) označuje počet druhů, např. *Truhlář vyráběl trojí dveře, venkovní, pokojové a koupelnové*. Číslovky neurčité se objevují i u číslovek druhových, např. *několikerým, vícery, tolikery*.

1.1.5 Číslovky násobné

Číslovky, které se tvoří příponami *-krát*, *-násobně*, *-jitý*, *-mo*, se označují jako číslovky násobné. Odpovídají na otázku „*Kolikrát, kolikanásobný?*“. Vyjadřují, kolikrát nebo pokolikáté se daný děj opakuje (např. *několikrát*, *čtyřnásobně*, *trojitý*, *dvojmo*), násobnost substance (např. *dvojitá střecha*) a srovnání (např. *dvakrát tak přesný než*).²¹ Číslovky násobné existují v morfologické formě neohebné a ohebné. Neohebné neboli adverbiální číslovky vznikají spojením číslovky základní (určité i neurčité) s postfixem *-krát* nebo sufixem *-mo*, např. *dvojmo*.

Počet násobků může být stanoven neurčitou číslovkou, např. *několikrát*, *mockrát*, *častokrát*, *nesčetněkrát*, *tolikanásobný*. Ohledně zápisu číslovek násobných *Mluvnice současné češtiny* říká, že hodnota může být vyjádřena číslicí (např. *140krát*) a případně i pomocí znaku *x*, např. *4x v hodině*.²²

1.1.6 Číslovky souborové

Číslovky souborové vyjadřují počet souborů, ale není u nich patrné, kolik kusů je přesně myšleno. Zatímco *Příruční mluvnice češtiny* zařazuje, jako jediná z analyzovaných příruček, číslovky souborové jako podskupinu číslovek základních, *Mluvnice češtiny 2* a *Čeština – řeč a jazyk* vydělují číslovky souborové jako samostatnou skupinu. „Tyto číslovky udávají počet souborů jevu vyjádřeného substantivem, s nímž se

²⁰ KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jan; VESELKOVÁ, Jarmila, kolektiv. *Mluvnice češtiny*. 1. vyd. Svazek 2: Tvarosloví. Praha: Academie, 1986. s. 119.

²¹ KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, RUSÍNOVÁ, Zdenka, GREPL Miroslav. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1995. s. 304.

²² CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. s. 119.

spojují, zpravidla souborů ustálených.“²³ U souborových číslovek tedy není vždy patrné, kolik přesně kusů je myšleno, například spojení *troje klíče* označuje tři svazky klíčů, zde však nevíme počet klíčů na jednom svazku. Dalším příkladem je spojení *čtvery zápalky*, ve smyslu čtyři krabičky zápalek, ani v tomto případě neznáme přesný počet kusů sirek v krabičce.²⁴

Souborové číslovky jsou v *Příruční mluvnici češtiny* dále rozšířeny o pojem *párový soubor*, který nám udává konečnost počtu. U párového souboru je uzavřenost vyjádřena číslovkou *dva/oba, obojí, obé*, např. *oba moji kamarádi*. Konečnost počtu může být vyjádřena i u jiných číslovek, např. *čtvero ročních období*, *desatero božích přikázání* apod.²⁵

1.1.7 Číslovky úhrnné, skupinové a velikostní

S číslovkami úhrnnými a skupinovými pracují příručky *Mluvnice češtiny 2* a *Čeština – řeč a jazyk*. Číslovky úhrnné vyjadřují počet jevů pojatý úhrnem/celkem, např. *Ve vestibulu divadla je umístěno patero soch*. Těchto pět soch tvoří celkově sochařskou výzdobu ve vestibulu. V dnešní době se tyto číslovky často neužívají, pokud ano, řadí se do knižních či archaických výrazů.²⁶

Skupinové číslovky se tradičně řadí k substantivům²⁷, avšak do jisté míry mají číslovkový charakter. Označují skupiny jevů, nejčastěji osobností, ale i věcí. Například skupinová číslovka *dvojice* označuje v následující větě „dva pořadatele“: *Vypukl zmatek, ale dvojice pořadatelů včas zakročila*. Dalším příkladem může být slovo *stovka*, které označuje, např. 100 ks: *Mám ještě stovku cigaret*.²⁸

Číslovky udávající velikost, rozsah a výši označuje *Mluvnice češtiny 2* jako číslovky velikostní. Tyto číslovky se objevují vždy ve spojení se substantivem a obvykle se používají

²³ KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jan; VESELKOVÁ, Jarmila, kolektiv. *Mluvnice češtiny*. 1. vyd. Svazek 2: Tvarosloví. Praha: Academie, 1986. s. 118.

²⁴ Tamtéž s. 118.

²⁵ KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, RUSÍNOVÁ, Zdenka, GREPL Miroslav. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1995. s. 303.

²⁶ KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jan; VESELKOVÁ, Jarmila, kolektiv. *Mluvnice češtiny*. 1. vyd. Svazek 2: Tvarosloví. Praha: Academie, 1986. s. 117.

²⁷ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 2., přeprac. vyd. Praha: ISV, 2000. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). s. 216.

²⁸ KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jan; VESELKOVÁ, Jarmila, kolektiv. *Mluvnice češtiny*. 1. vyd. Svazek 2: Tvarosloví. Praha: Academie, 1986. s. 122-123.

k vyjádření vyšších číselných hodnot, zpravidla od tisíce, např. *Kniha vyšla v pětitisícovém nákladu.*²⁹

²⁹ KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jan; VESELKOVÁ, Jarmila, kolektiv. *Mluvnice češtiny*. 1. vyd. Svazek 2: Tvarosloví. Praha: Academie, 1986. s. 120.

1.2 Náhled akademických příruček na diskutabilní jevy

Slova číselného významu nemají jednotnou slovnědruhovou povahu. Mohou nést povahu substitutu (podobně jako zájmena) a obsahují četné výrazy neurčitého množství, které nesou povahu adverbii či adjektiv. Právě těmto diskutabilním jevům z hlediska slovnědruhové příslušnosti se bude věnovat tato kapitola. Všechny zkoumané příručky uvádějí, že číslovky nemají vlastní tvaroslovný systém, ale „opírají se o tvarové soustavy jiných slovních druhů (substantiv, adjektiv, ale i zájmen a příslovcí).“³⁰ *Čeština pro učitele* říká, že pouze malá část číslovek je typickým slovním druhem numeralia.³¹ Při srovnání všech příruček z pohledu prostupnosti slovních druhů s vazbou na numeralia vykládá nejtenčí hranici mezi číslovkami a jiným slovním druhem *Mluvnice češtiny 2*. Vykládá, že je třeba počítat s tím, že totožný výraz můžeme v textu hodnotit jednou jako číslovku a jindy již jako substantivum, adjektivum apod. Jedná se tedy o slovnědruhové transpozice slovtvorné směřující za hranice slovního druhu číslovek v rámci slovnědruhové soustavy jako celku.³² *Mluvnice současné češtiny* se shoduje se starší mluvnici. Je podle ní oprávněné mít pochybnosti o samostatnosti slovního druhu numeralií, protože většina slov vyjadřujících kvantitu mají povahu jiných slovních druhů.³³ Ostatní příručky věnují diskutabilním jevům také značnou pozornost, avšak mluví o nich jako o číslovkách využívajících pomocné skloňování jiných slovních druhů např. substantivní skloňování, adjektivní skloňování apod. Několik příkladů je v následujícím odstavci uvedeno.

Slova například *jednička, dvojka, pětka, pětice, sto, tisíc, milion, kopa, fůra, tučet, moře* atd. mají substantivní skloňování. Všechna výše uvedená slova vyjadřují množství, ale zároveň se opírají o skloňování jiného slovního druhu a mnohdy nabývají speciálních přenesených významů. *Jednička, dvojka, trojka, čtyřka* a *pětka* slouží ke klasifikaci ve škole, např. *Dnes jsem dostal jedničku z matematiky*. *Jednička* může být použita i jako pochvala k vyjádření, že je někdo úspěšný, např. *Jsi naše jednička!* Při bolesti zubu použijeme u lékaře pořadí zubu, např. *Bolí mě horní pravá dvojka*. Přenesené významy se neobjevují jen na nižších kvantech. Věta: „*Natoč mi dvanáctku!*“ označuje, jak silné pivo chce dotyčný nalít. Mezi další příklady patří: *Musím zaplavat padesátku*

³⁰ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 2., přeprac. Vyd. Praha: ISV, 2000. s. 216.

³¹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. 4. vyd. Vade Mecum Bohemiae. 2010. s. 162.

³² KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jan; VESELKOVÁ, Jarmila, kolektiv. *Mluvnice češtiny*. 1. vyd. Svazek 2: Tvarosloví. Praha: Academie, 1986. s. 106.

³³ CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. s. 271

(50 metrů). nebo *Dnes slavím sedmdesátku* (70 let). Všechny zmíněné příklady číslovek se používají především v profesní mluvě a slangu.³⁴ Jejich skloňování se řídí pravidly pro deklinaci substantiv, ale označují se vzhledem k jejich kvantitativnímu významu jako číslovky.

Stejně jako byly rozděleny číslovky se substantivní deklinací, existují číslovky, které se skloňují podle vzorů dalších slovních druhů. Adjektivní skloňování platí například pro slova *první, poslední, několikátý, trojnásobný* atd., je možné tedy říci, že mají povahu přídavných jmen a většina z nich je řazena mezi číslovky řadové či násobné. Problematická se mohou zdát i slova působící jako příslovce (např. *dvojitě*) a zejména pak neurčitá slova, např. *trochu, moc, hodně* atd. *Mluvnice češtiny 2* tyto četné výrazy neurčitého množství podobající se příslovcím označuje jako *kvantitativní adverbia*.³⁵ U neurčitých slov s povahou příslovcí je záležitost, kam slova zařadit velmi diskutabilní. Nicméně odborná literatura (*Čeština – řeč a jazyk, Mluvnice současné češtiny 2* aj.) se shoduje na závěru, že slova *trochu, moc, hodně, málo, několikrát, mnohokrát* atd., ve významu vyjadřující množství, patří mezi číslovky.

Shrnutím je tedy jasné, že všechna slova vyjadřující kvantitativní význam náležejí do číslovek bez ohledu na typ jejich skloňování.

³⁴ KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, RUSÍNOVÁ Zdenka. GREPL Miroslav. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1995. s. 306.

³⁵ KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jan; VESELKOVÁ, Jarmila, kolektiv. *Mluvnice češtiny*. 1. vyd. Svazek 2: Tvarosloví. Praha: Academie, 1986. s. 106.

1.3 Zápis číslovek

Číslovky se vytvářely především v běžné verbální komunikaci a nejčastěji zde fungují i nadále. V psaných projevech se číslovky běžně označují číslicemi. Pod pojmem číslo se rozumí vyjádření množství, které se zapisuje pomocí číslic. Za číslicí se nepíše koncovky *-ti* ani *-mi* (chybný zápis: *v 50-ti, ve 28-mi*). Správná varianta je *před 50 lety*. Za řadovými číslovkami se píše tečka, např. *je 6. v pořadí, po 20. hodině, 5. března*). V některých složených slovech je možné kombinovat zápis číslicí a slovem, např. slovo *sedmistupňový*, může nést podobu zápisu *7stupňový*, podobně pro slovo např. *dvacetiletý* je správný zápis *20letý*.³⁶

Číslovky od *nuly* do *devatenácti* a dále desítkové číslovky *dvacet, třicet, čtyřicet, padesát, šedesát, sedmdesát, osmdesát, devadesát* a *sto* se zapisují jedním slovem. Číslovky v rozmezí 21 až 99 nesou dvě podoby zápisu. První typ zápisu je tvořen jedním grafickým slovem např. *jednadvacet*, v tomto případě po jednotce následuje označení počtu desítek. U druhého typu se zapisuje nejprve desítka, poté následuje jednotka, jedná se o zápis dvěma grafickými slovy, např. *dvacet sedm*.³⁷ „Zvláštní způsob zápisu se vžil v rámci složenek a bankovních formulářů, kde se tyto číslovky píšou bez mezer (např. *sedmtisícpětsetšedesátdva*) bez ohledu na úzus v jiných typech textů, z toho důvodu, aby nebylo možné dopisovat další slova mezi jednotlivá slova tvořící číslovku.“³⁸

³⁶ HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. 4. vyd. Vade Mecum Bohemiae. 2010. s. 166.

³⁷ CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. s. 174

³⁸ Tamtéž s. 175.

1.4 Výklad číslovek ve vybraných učebnicích českého jazyka pro střední školy

Následující podkapitoly se věnují analýze středoškolských učebnic českého jazyka. Pozornost je soustředěna na výklad číslovek v jednotlivých učebnicích a druhy didaktických aktivit při procvičování číslovek. U výkladu je sledováno vymezení slovního druhu číslovek a jejich dělení. Do školské praxe všechny skupiny číslovek z analyzovaných příruček přijaty nebyly, a proto se ve většině příruček objevuje klasické třídění na čtyři hlavní skupiny: základní, řadové, druhové a násobné číslovky.³⁹ Sledována byla zejména vhodnost a ucelenost výkladu číslovek a způsob propojení toho výkladu se škálou různorodých úkolů k jejich praktickému procvičení. Dále byla hodnocena vizuální stránka výkladu, tedy členění textu, barevnost, grafické zpracování, užití obrázků apod. Cílem je také zaměřit se na procvičovací úlohy, jejich atraktivnost a využití v praktickém životě.

1.4.1 Nakladatelství Ing. Petra Mrákové, ČESKÝ JAZYK – přehled středoškolského učiva

Učebnice od nakladatelství Ing. Petra Mrákové, 2005 o číslovkách říká, že vyjadřují číselný význam neboli kvantovost. Rozděluje je na počítatelné a nepočítatelné a do skupin základních (kardinalia), řadových (ordinalia), druhových (specialia) a násobných (multiplikativa). Rozdělení číslovek je v této učebnici uvedeno i latinskými názvy, což je vzhledem k určení učebnice pro maturitní ročník v pořádku. K základním číslovkám se řadí i tzv. číslovky souborové.⁴⁰ Slova, např. *sto, tisíc, milion, miliarda, několik, mnoho* jsou zde popsány jako číslovky se skloňováním podle substantivní deklinace. K číslovkám *jeden, jedna, jedno, dva, oba, tři, čtyři, pět, deset, sto, tisíc, milion, miliarda* jsou v učebnici vypracované tabulky se skloňováním. V poznámkách jsou zmíněna i slangová pojmenování číslovek základních, kde je v závorkách připraveno vysvětlení, např. *desítka (desetistupňové pivo), padesátka (50 metrů dlouhý bazén)* aj. Ke konci výkladu je v sekci *Zapamatuj si:* vyložen zápis číslovek. Po grafické stránce je učebnice velice přehledná. Kapitoly jsou logicky i znatelně barevně odděleny a výklad je

³⁹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. 4. vyd. Vade Mecum Bohemiae. 2010. s. 164.

⁴⁰ MAŠKOVÁ, Drahuše. *Český jazyk: přehled středoškolského učiva*. Třebíč: Ing. Petra Mrákové, 2005. s. 63.

přehledný. Části výkladu jsou strukturovány do tabulek, zejména při vysvětlení skloňování. Výklad je zde dostačující pro středoškoláky a obsahuje i informace navíc.

Cvičení k číslovkám v učebnici nejsou žádná. Kapitola výkladu je zakončena tvaroslovným rozborem číslovek, na který hned navazuje i ukázka řešení strukturovaná do tabulky (viz Příloha č. 1: Obr. č. 1). Rozebíraný text je na téma stravování – snídane. Zde je patrné, že i v běžných textech se vyskytuje velké množství číslovek.

1.4.2 Nakladatelství DIDAKTIS – Český jazyk a komunikace pro střední školy

V učebnici od nakladatelství *DIDAKTIS* jsou číslovky vyloženy jako samostatný slovní druh, který se vyznačuje svým věcným významem číselným. Stejně jako v příručce *Mluvnice češtiny 2* i zde jsou zdůrazněny velice tenké hranice mezi číslovkami a jinými slovními druhy. Příklad je v učebnici uveden na slově třetina: „*třetina je někdy chápána jako podstatné jméno a jindy jako číslovka*“.⁴¹ Tato učebnice považuje za číslovky pouze slova jednoznačně patřící do slovního druhu číslovky, tzn. nelze je zařadit k jinému slovnímu druhu. Je tím pádem jedinou analyzovanou učebnicí této práce, která nezahrnuje do číslovek všechna slova vyjadřující množství. Rozdělení číslovek se od ostatních učebnic příliš neliší. Numeralia se rozdělují na určitá a neurčitá a standardní čtyři skupiny: základní, řadové, druhové a násobné číslovky. V tabulce vedle výkladové části jsou znázorněny příklady slov ke každé skupině, např. základní – *pět/několik*, řadová – *osmý/několikátý*, druhová – *oboje/několikery*, násobná – *dvakrát/mockrát*. Po rozdělení číslovek do druhů se výklad zaměřuje na skloňování číslovek. Pro studenty je připravena tabulka se skloňováním, kam studenti doplňují slova podle typu skloňování. Ke konci stránky je zahrnut stručný výklad o zápisu číslovek číslicemi. Důležitá je zde zmínka o zápisu mezi číslicí a značkou či slovem, zde se píše mezera. Příklady uvedené v učebnici jsou následující: *6 cm, 5 %, 12 °C, 5 dní*. „Pokud však touto kombinací vyjadřujeme přídavné jméno, mezeru neděláme. Mezi číslicí a slovo potom nepíšeme spojovník ani nevkládáme slabiky – *ti* a – *mi* (např. *100% výkon, 5denní výlet*).“⁴² Tyto příklady zápisu by měly být uvedeny ve všech učebnicích, neboť se v nich velice často chybuje. Výklad v této učebnici je velice jasný a srozumitelný.

⁴¹ ADÁMKOVÁ, Petra, BOZDĚCHOVÁ, Ivana, ČUŘÍK Jaroslav. Český jazyk a komunikace pro střední školy. Brno Didaktis [c2010-c2013]. s. 24

⁴² Tamtéž. s. 24

Graficky je kapitola číslovek zpracována logicky a přehledně. Hned v úvodu v horní části stránky je připraven krátký úvodní text s použitím několika číslovek, např. *jedna, dvě, páté* apod. (viz Příloha č. 1: Obr. č. 2). Text se snaží studentům přiblížit, že číslovky jsou často používaným slovním druhem. Na text následně navazuje úvodní aktivita, kdy studenti mají za úkol přeložit úvodní text do běžné řeči. Vše je zakomponováno do barevného obdélníku, který odlišuje úvodní aktivitu od výkladu. Části výkladu jsou zarovnávané do ohraničených čtverců. Po pravé straně výkladu jsou v barevných rámečcích zajímavosti, příklady nebo podněty k diskuzi či zamyšlení týkající se číslovek.

Na procvičení jsou zde připraveny pouze tři kontrolní otázky. Určit druh číslovek *tolik, tisícový, mnohonásobný a tisíci*. Dále určit vzor zadaných slov a správně zapsat přídatné jméno ve spojení *5 cm*.

K učebnici náleží pracovní sešit, který obsahuje šest cvičení. Úkoly jsou zaměřeny na správné určování a skloňování číslovek. Zajímavý úkol dostávají studenti hned v prvním cvičení, ve kterém mají najít co nejvíce názvů pohádek, které obsahují číslovku.

1.4.3 Nakladatelství TAKTIK – Český jazyk pro střední školy

Stručný výklad číslovek obsahuje učebnici pro 2. ročník středních škol od nakladatelství *TAKTIK, 2019*. Číslovky jsou zde vykládány jako slovní druh „vyjadřující počet nebo množství pojmenovaných jevů, popř. jejich pořadí, u činností opakování“⁴³ Stroze je zde popsáno i rozdělení číslovek na určité x neurčité a základní, řadové, násobné a druhové. Učebnice říká, že „specifikem číslovek je skutečnost, že pojmenovávají jevy, se kterými v abstraktní podobě pracují některé přírodovědecké obory (matematika, chemie...).“⁴⁴ Číslice jsou zde popsány jako zkrácené symboly, kterými se dají zapsat číslovky. Detailněji jsou číslovky rozebrány ve čtyřech bodech. První bod zní, že číslovky se sice skloňují, ale (s výjimkou násobných a hovorových číslovek) nestupňují. V druhém bodě je uvedeno, jaké z číslovek se skloňují podle substantivních vzorů. Třetí bod informuje o neurčitých číslovkách majících v některých pádech pouze koncovku *-a*. Se skloňováním se pojí i čtvrtý bod, který říká, že ostatní typy číslovek se skloňují podle

⁴³ KALUŽÍK, Jaroslav, Eva JIŘIČKOVÁ, Kateřina ŠTRPKOVÁ, Zdeňka SOBOLOVÁ, Adriana BINKOVÁ, Jiřina PCHOVÁ, Lenka JEDLIČKOVÁ a Jana BRIXOVÁ. Český jazyk: pro 2. ročník středních škol. Praha: Taktik, 2020. s. 35.

⁴⁴ Tamtéž s. 35.

adjektivních vzorů. Ve spodní části stránky je vložena tabulka označena vykřičníkem „*Tipy na správné tvary a pravopis*“. Tabulka upozorňuje, že číselné řady (neboli kombinované číslovkové výrazy) se píše zvlášť, např. *pět tisíc devět set devadesát devět*. Pravá část stránky slouží k praktickým úkolům. Prvním úkolem je vysvětlit dvojice, např. *dvoje lyže x dvojí lyže* apod. Úkol číslo dva vyzývá studenty, aby přečetli nápis (uvedený římskými číslicemi) na historické budově. Z třetí úlohy je možné usoudit, že učebnice za číslovky nepovažuje diskutabilní jevy jako např. *stovka, moře, spousta*, jelikož úkol zní následovně: Rozhodněte, která z následujících slov jsou číslovky (je jich devět). Slova, u kterých se čtenáři rozhodují jsou: *několik, milion, trochu, stovka, moře (lidí), jeden, jednou, mnohokrát, málo, tisíce, hodně, patery, trojí, dvojité, trojice, spousta, nekonečno* (viz Příloha Obr. č. 3). Pokud tedy v zadání stojí, že číslovka je pouze devět, je zřetelné, že slova vyjadřující množství se substantivním skloňováním nejsou počítána jako číslovky. V pravé části jsou připraveny otázky k zamyšlení. Patří mezi ně například otázka, zda nějaká číslovka vyjadřuje životnost, nebo jaké římské číslice studenti znají.

Celkový dojem učebnice nepůsobí odborně. Výklad číslovek je nedostačující a shrnut ve strohých definicích, které však nejsou odpovídající potřebám středoškolských znalostí. Úroveň výkladu by se dala zařadit spíše do nižších ročníků druhého stupně. Ve výkladu není zmínka o diskutabilních jevech či tenkých hranicích mezi slovními druhy. Cvičení v pravé části stránky nenavazuje na výklad, tudíž ani studenti nemají šanci řešení zadaného úkolu dohledat ve výkladu číslovek (např. položená otázka „Vyjadřuje nějaká číslovka životnost?“, přitom ve výkladu o životnosti číslovek není uvedeno ve výkladu nic). Největší pochybnost budí již zmíněná úloha o rozhodnutí, které ze slov jsou číslovky. Ke cvičení není žádný výklad ani pomůcka, bez doplňujícího výkladu učitele je pro studenty tento úkol velice obtížný. Po grafické stránce je výklad přehledný, rozdělený do odstavců.

K této učebnici náleží pracovní sešit. Opakování číslovek je v něm spojeno v jednotné kapitole „*Tvarosloví*“, spolu s dalšími slovními druhy. Procvičování je zaměřeno na správné skloňování číslovky *dva/oba* a správný zápis číslovek.

1.4.4 Nakladatelství FRAUS – MLUVNICE Český jazyk pro střední školy

V učebnici od nakladatelství FRAUS, 2009 je na úvod do kapitoly číslovek zařazena aktivita, v níž se mají studenti rozhodnout, zda je dané tvrzení pravdivé, či nepravdivé. Nejprve se studenti rozhodují pouze na základě svých znalostí, poté si čtou

text, ve kterém naleznou správné odpovědi. Mezi tvrzení najdeme například: „Číslovky se mohou skloňovat pouze jako podstatná a přídavná jména. ANO nebo NE“⁴⁵ Číslovky se vyznačují podle číselného významu a rozdělují se na určité a neurčité. Podle významu se dělí na čtyři základní druhy – stejně jako v ostatních učebnicích. Kromě toho je zde zmínka i o dalších skupinách číslovek, a to o skupinových, dílových a souborových, které nalezneme v akademické mluvnici. Poté následuje přehled skloňování. Učebnice neobsahuje tabulky skloňování, ale poskytuje stručné vysvětlení. Detailněji je uvedeno skloňování číslovky *sto*. Neurčité číslovky jako *mnoho*, *málo* apod. zde učebnice považuje za číslovky. Poslední strana je věnována procvičování. Úkolem je např. správně vyskloňovat čísla v závorce. Například: „*Ve městě zrušili už (3) jesle.*“⁴⁶ Následující cvičení se zakládá na otázce, zda je napsané tvrzení správné, což je již druhé cvičení stejného typu. Učebnice je zpracována logicky a jasně. Graficky se zde nachází text členěný do odstavců a v modrých obdélnících nalezneme pomůcky k jednotlivým úkolům či vysvětlivky.

1.4.5 Nakladatelství Tripolia – ČESKÝ JAZYK 3 pro 3. ročník středních škol

Starší učebnice od nakladatelství *Tripolia*, 2002 definuje numeralia jako slova číselného významu, vyjadřující počet nebo pořadí. Ve větě se číslovky chovají jako substantiva nebo adjektiva, někdy i jako příslovce a dělí se na určité a neurčité.⁴⁷ *Martínková* (2002, str. 188) rozděluje základní čtyři druhy číslovek plus pátý druh uvádí jako číslovky podílové. Podrobně je rozepsáno skloňování číslovek. Nejvíce je v tabulkách zpracováno skloňování číslovek *dva*, *oba*, *tři*, *sto*, *tisíc*.

Učebnice neobsahuje žádné obrázky a grafické zpracování, je založena pouze na uspořádaném textu do odstavců či tabulek. Výklad je logicky a jasně strukturován.

Dvě strany v učebnici jsou věnovány úkolům. Celkem je připraveno 11 úkolů, které se dají dobře aplikovat do běžného života. Patří mezi ně například úkol přepsat slovy psané číslovky číslicemi. V jiné úloze je výčet číslovek (např. *patero*, *osmička*, *po sedmi*,

⁴⁵ MARTINEC, Ivo, Jana Marie TUŠKOVÁ a Ludmila ZIMOVÁ. *Mluvnice: učebnice českého jazyka pro střední školy*. Plzeň: Fraus, 2009. s. 61.

⁴⁶ MARTINEC, Ivo, Jana Marie TUŠKOVÁ a Ludmila ZIMOVÁ. *Mluvnice: učebnice českého jazyka pro střední školy*. Plzeň: Fraus, 2009. s. 65.

⁴⁷ MARTÍNKOVÁ, Věra. *Český jazyk 3. 2.* (přeprec.) vyd. Praha: Tripolia, 2002. s. 188.

stovka, mnoho, šestinásobný apod.), úkolem studentů je určit, o jaké typy číslovek se jedná.

1.4.6 Nakladatelství SPN – ČESKÝ JAZYK pro střední odborné školy a studijní obory středních odborných učilišť všech typů

Učebnice od nakladatelství SPN, 1996 je určena pro střední odborné školy a studijní obory středních odborných učilišť všech typů. Výklad o číslovkách je započat rozdělením na určité a neurčité. V úvodu nejsou specifikovány žádné vlastnosti číslovek jako slovního druhu. Autoři rovnou přechází k rozdělení do základních, řadových, druhových a násobných číslovek. U každé skupiny jsou vypsány příklady číslovek. Na následujících stranách je výklad jednotlivých skupin rozšířen. U číslovek základních je v tabulce uvedené skloňování číslovek *dva, oba a tři, čtyři*. Zmíněné je i skloňování číslovky *sto*. Do druhových číslovek jsou zařazeny číslovky souborové, jako příklady jsou zde uvedeny spojení *dvoje lyže a troje pastelky*. Pro číslovky násobné je zde krátký následující výklad: „*Násobné číslovky jako dvakrát, pětkrát, stokrát jsou v podstatě příslovce, číslovky dvojnásobný, čtyřnásobný apod. mají formu přídavného jména.*“⁴⁸ Tím výklad číslovek končí. Krátký odstavec je ještě věnován psaní číslovek číslicemi, kde je zejména zdůrazněno, že za řadovou číslovkou píšeme tečku.

Výklad je koncipován do odstavců a nadpisy oddělují jednotlivé kapitoly. Veškerý výklad je zahrnut do souvislého textu. V některých případech jsou použity pro lepší přehlednost odrážky. Učebnice neobsahuje žádné obrázky, barevné oddělení ani jiné poutavé zpracování.

Ke kapitole číslovek náleží dvě cvičení. První je zaměřeno na správné skloňování číslovek, kde se číslice nahradí správně vyskloňovaným slovem. Druhé cvičení se zaměřuje na číslovky druhové, kde se číslice v závorce nahrazují druhovými číslovkami, např. *Máme doma celkem (2) sáně.*

⁴⁸ HLAVSA, Zdeněk. *Český jazyk pro střední odborné školy a studijní obory středních odborných učilišť všech typů*. 2. přeprac. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 1996. s. 77–80.

1.5 Shrnutí analyzovaných učebnic

Analýza jednotlivých učebnic ukázala klady i zápory na straně výkladu, grafického zpracování a procvičování číslovek. Nejvyšší kvalitu výkladu podává učebnice od nakladatelství *Ing. Petra Mrákové*. Odborný výklad je logicky členěný do odstavců a skloňování číslovek je podrobně rozepsáno do tabulek. Tato učebnice jako jediná obsahuje latinské názvy jednotlivých druhů číslovek. Grafické zpracování učebnice je dostačující, avšak v analýze ostatních učebnic se řadí mezi průměrné. Učebnice neobsahuje obrázky a moderní grafiku, ale kapitoly a důležité části textu jsou barevně odlišené, což je pro orientaci v textu dostačující. Učebnice od nakladatelství *DIDAKTIS*, *Tripolia* a *FRAUS* se svým obsahem výkladu vzájemně podobají. Výklad odpovídá potřebám znalostí pro střední školy a je logicky strukturován. Rozdíly mezi těmito učebnicemi jsou patrné v grafickém zpracování. Zatímco v učebnici od nakladatelství *DIDAKTIS* je použito barevné ohraničení odstavce, ilustrovaný obrázek, zvýrazněný text a doplňující informace ve žlutých sloupcích, v učebnici od nakladatelství *Tripolia* je výklad členěn pouze do odstavců bez jakýchkoliv dalších grafických úprav. Učebnice od nakladatelství *DIDAKTIS* může kvůli svým zvýrazněním a ohraničením na některé studenty působit příliš chaoticky, naopak učebnice od nakladatelství *Tripolia* může být pro studenty málo atraktivní a výklad si těžko zapamatují. Kompromis grafického zpracování v komparaci těchto třech nakladatelství (*DIDAKTIS*, *Tripolia*, *FRAUS*) poskytuje učebnice od nakladatelství *FRAUS*. Ve výkladu jsou důležité informace barevně zvýrazněny, doplňující informace jsou zaneseny v modrých obdélnících na okraji stránky a v učebnici jsou použity obrázky. Grafické zpracování působí elegantně, nikoliv příliš pestrobarevně ani jednotvárně. Dvě výkladově nejslabší učebnice jsou učebnice od nakladatelství *SPN* a *TAKTIK*. Učebnice od nakladatelství *SPN* je určena středním odborným školám a učilištím, je tedy pochopitelné, že je výklad nejstručnější, i přesto však chybí ve výkladu zásadní informace. Opomenuto je například vymezení číslovek jako slovního druhu a výklad hned zpočátku rozděluje číslovky na určité a neurčité. Druhy jednotlivých číslovek jsou popsány velmi stroze. Graficky se učebnice od *SPN* podobá učebnici od nakladatelství *Tripolia*. Výklad je členěn na odstavce a odrážky, v učebnici není žádné barevné ani jiné grafické zpracování. Učebnice od nakladatelství *SPN* (1996) a *Tripolia* (2002) jsou nejstaršími analyzovanými učebnicemi, tudíž absence grafického zpracování je pochopitelná. Učebnice od nakladatelství *TAKTIK* určená pro střední školy disponuje nejkratším a nejméně odborným výkladem. Jednotlivé části

výkladu na sebe logicky nenavazují. Po grafické stránce je učebnice koncipována přehledně. Důležité informace jsou v textu zvýrazněny, jednotlivé úkoly obsahují ikony k lepšímu zapamatování (vykřičník, fajfka...).

Z hlediska procvičování obsahuje nejvíce cvičení učebnice od nakladatelství *Tripolia*. Číslovky jsou zde dostatečně procvičeny v jedenácti cvičeních různých typů (přepis číslovek slovy, určování druhů číslovek aj.). Nejvíce procvičování se zaměřuje na správné skloňování číslovek. Zbylé analyzované učebnice nabízejí tři a méně úkolů k procvičování, což je rapidní pokles oproti učebnici od nakladatelství *Tripolia*. Učebnice od nakladatelství *FRAUS* nabízí tři procvičovací úkoly. Ty se věnují správnému skloňování číslovek, rozpoznání druhu číslovky a určení číslovky určité a neurčité. Dva úkoly k procvičení se nachází v učebnicích od nakladatelství *DIDAKTIS* a *SPN*. Učebnice od nakladatelství *DIDAKTIS* procvičuje číslovky formou odpovědi na vytvořené úkoly, např. *Určete druh číslovek tolik, tisícery,* aj. Učebnice od *SPN* se více zaměřuje na procvičování skloňování číslovek. V učebnici od nakladatelství *Ing. Petra Mrákové* lze najít pouhou ukázkou tvaroslovného rozboru číslovek včetně výsledků. Ukázkou nekvalitního procvičování je možné vidět v učebnici od nakladatelství *TAKTIK*. Učebnice sice nabízí osm úkolů k procvičení, ale tři cvičení nenavazují na výklad a jedno cvičení může mít více řešení. Další cvičení jednoznačně nesouvisí s procvičováním číslovek jako slovního druhu, neboť chce znát odpověď na otázku, zda studenti znají římské číslice a zda ví, v čem byla jejich nevýhoda.

Z hlediska výkladu a grafického zpracování je za nejvhodnější analyzovanou učebnici označena učebnice od nakladatelství *Ing. Petra Mrákové*, neboť obsahem výkladu převyšuje ostatní rozebrané učebnice a grafické zpracování je v porovnání s ostatními učebnicemi průměrné. Naopak nevhodnou učebnicí pro středoškolskou výuku je učebnice od nakladatelství *TAKTIK*. Z hlediska procvičování je vyhovující učebnice od nakladatelství *Tripolia* se svými dvanácti procvičovacími úlohami. Úkoly na procvičení číslovek jsou všeobecně v dalších analyzovaných učebnicích velmi zanedbávány, i proto je cílem této bakalářské práce navrhnout zásobník úkolů k procvičování číslovek.

2 Praktická část

Cílem praktické práce je vytvoření vlastního výukového a pracovního listu na základě zjištěných nedostatků v analyzovaných učebnicích. Výukový a pracovní list je sestaven dohromady na dvě až tři vyučovací hodiny. Výukový list je koncipován jako stěžejní podklad pro výuku číslovek. Při uvedení do praxe by k výukovému listu náležel doplňující slovní výklad vyučujícího. Výukový list je tvořen třemi částmi: *Číslovky a jejich dělení*, *Skloňování číslovek* a *Zápis číslovek*. První část *Číslovky a jejich dělení* vizuálně představuje školní tabuli s výkladem. Hlavním cílem této části je seznámit studenty s definicí číslovek a rozdělením numeralií na určité/neurčité a dále základní, řadové, násobné a druhové. Velký důraz je kladen na přehlednost a identickou strukturu výkladu, aby byl zajištěn co nejlepší čtenářský komfort a co nejlepší orientace v textu. Struktura výkladu je použita u všech čtyřech vykládaných druhů číslovek následovně: nadpis – definice, otázka, příklad. Druhá část výukového listu vysvětluje *Skloňování číslovek*. Nejprve je samostatně vysvětleno skloňování číslovek *základních*. Všechna pravidla skloňování jsou zanesena do osmi žlutých rámečků, které studenty poučí o jednotlivých typech a vzorech skloňování. Pozornost je věnována i vyšším číslovkám *sto*, *tisíc* a *milion*, neboť analyzované učebnice většinou nabízí vysvětlení skloňování pouze u nižších číslovek. Do třech zelených rámečků je vloženo vysvětlení skloňování číslovek *řadových*, *násobných* a *druhových*. Třetí část informuje o správném *Zápisu číslovek*. Vysvětlen je zápis číslovek základních a řadových a letopočtů. V sekci *Zamapatur si!* je upozorněno na chybné zápisy číslovek, vyjádřené číslicí a příponami *-ti*, *-mi*, *-tých* aj. Pro upoutání pozornosti je k této sekci vložena ikona žárovky, pro lepší zapamatování.

Komparace učebnic pro střední školy odhalila nedostatek úloh k procvičování číslovek, z tohoto důvodu se v dané práci nachází dvanáct procvičovacích úloh. Úkoly jsou zaměřeny na procvičení číslovek a zejména jevů, ve kterých studenti často chybují. Soustředí se tedy zejména na správné určování druhů číslovek, skloňování číslovek a jejich zápis. Jednotlivé úkoly rozvíjejí další didaktické aktivity, např. práci s textem, práci s chybou a kreativní myšlení. Typy úkolů k rozcvičení jsou různorodé, jedná se o řetězec slov, doplňovačku, kreativní popisek, křížovku, rozřazovačku, práci s textem, práci s chybou, spojovačku a skrývačku. Podrobný popis cvičení je přiřazen k úkolům v pracovním listu. Při sestavování pracovního listu bylo cílem nejen procvičit číslovky, ale také zaujmout studenty atraktivností jednotlivých úkolů. K zaujmutí je nejvíce využito

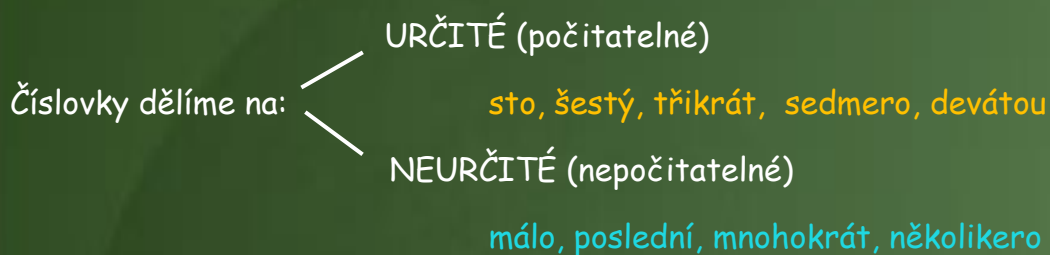
grafického zpracování úkolů. Každý úkol k procvičení obsahuje kulatou ikonu napovídající povahu cvičení. Celkem se v praktickém listě objevují čtyři ikony (viz Příloha č. 2). Celý pracovní list bez metodických popisů je součástí příloh (viz Příloha č. 3)

Úkol 3 Kreativní popisek (viz 2. 2 Pracovní list Úkol 3) jsem aplikovala v praxi při výuce číslovek, v rámci soukromé lekce dvaceti studentů od 16 let. Nejprve jsem rozdala zadání úkolu a doplnila slovním výkladem. Studenti zadání porozuměli a ihned začali pracovat. Vzhledem k povaze úlohy, kde není jednoznačné řešení, jsem zvolila kontrolu úkolu ústní formou. Studenti si vzájemně přečetli své instagramové popisky a společně jsme zhodnotili jejich výkony. Všemi studenty bylo splněno zadání úkolu, což mi potvrdilo, že studenti zadání porozuměli. Rozdíly výsledků vznikaly v míře kreativního myšlení. Nejčastější popisek (v různých obměnách) zněl, např. *To jsme my. Nás pět společně na pláži, kde už jsme byli tolikrát, ale stále to tu máme rádi.* Opakujícími slovy v popiskách byla: *rodina, my, pláž a pět.* Zpětná vazba od studentů na tento typ úkolu byla výhradně kladná.

2.1 Výukový list

ČÍSLOVKY (lat. NUMERALIA)

Slovní druh vyjadřující **KVANTOVOST** neboli význam množství.

Podle významu rozdělujeme číslovky do několika skupin.

Hlavní skupiny jsou **čtyři**.

1) **ZÁKLADNÍ** - vyjadřují prostý počet; odpovídají na otázku **KOLIK?**

např. pět, deset, oba, tisíc, mnoho, málo ...

! do této skupiny řadíme i zlomky (polovina, třetina ...) a další slova se substantivním skloňováním, vyjadřující množství např. jednička, pětka, fůra, moře ...

2) **ŘADOVÉ** - označují místo v číselné řadě; odpovídají na otázku **KOLIKÁTÝ?**

např. první, osmá, sté, několikátý, poslední ...

3) **NÁSOBNÉ** - vyjadřují násobnost děje či předmětů; odpovídají na otázku

KOLIKRÁT? KOLIKANÁSOBNÝ?

např. třikrát, stokrát, pětinasobný, několikrát, mnohokrát ...

4) **DRUHOVÉ** - označují počet druhů; odpovídají na otázku **KOLIKERY?**

např. dvoje, patero, několikery

Akademické příručky rozlišují ještě další druhy číslovek např. souborové, velikostní, úhrnné aj., ale do školské praxe jsou přijaty pouze čtyři hlavní druhy.

SKLOŇOVÁNÍ ČÍSLOVEK ZÁKLADNÍCH

Číslovka *jeden/jedna/jedno* má zájmenné skloňování (stejně jako zájmeno *ten*).

Číslovky *dva, oba* se skloňují podle speciálního duálového skloňování.

Číslovka *tři* se skloňuje podobně jako vzorek rodu ženského (s výjimkou 2. a 7. pádu).

Číslovka *čtyři* se blíží skloňování podle vzorek rodu ženského (s výjimkou 2. pádu).

Číslovky *pět až devadesát devět* se skloňují pouze ve dvou tvarech. V 1. a 4. pádě tvar *pět*, v ostatních pádech tvar s koncovkou *-i* (*pěti*).

Číslovka *sto* se skloňuje podle vzorek města.

Číslovka *tisíc* má stejné skloňování jako *stroj*.

Číslovka *milion* se skloňuje podle vzorek hrad a *miliarda* podle vzorek žena.

SKLOŇOVÁNÍ ČÍSLOVEK ŘADOVÝCH, NÁSOBNÝCH A DRUHOVÝCH

Číslovky řadové se skloňují jako přídavná jména podle vzorek *mladý (pátý)* a *jarní (první)*.

Číslovky násobné se skloňují jako přídavná jména podle vzorek *mladý (dvojnásobný)*. Násobné číslovky zakončené na *-krát* se neskloňují.

Číslovky druhové se skloňují jako přídavná jména podle vzorek *mladý (paterý)* a *jarní (trojí)*, nebo jako podstatná jména podle vzorek města (*několikero*).

ZÁPIS ČÍSLOVEK

Číslovky **základní** je možné zapisovat dvěma způsoby:

- Každé slovo odděleně – *dvacet tři, padesát osm, třicet čtyři ...*
- Jednoslovně – *třiadvacet, osmapadesát, čtyřiadvacet*

Letopočty zapisujeme každým slovem zvlášť:

1989 – tisíc devět set osmdesát devět
2003 – dva tisíce tři

Za číslovkami **řadovými** napsanými číslicí píšeme tečku:

- *1. místo, na 15. stránce, 2. ledna, Přemysl Otakar II., v 60. letech 20. století*

Zapamatuj si!

Za číslici nepřidáváme koncovky -ti, -mi, -tých apod.

Správná varianta je pouze: *od 18 let, po 18. narozeninách ...*

2.2 Pracovní list

Úkol 1 – Řetězec slov

Úkol 1 obsahuje pět vodorovných barevně odlišených řetězců s číslovkami. Každý řetězec je tvořen pěti slovy, z něhož jedno slovo do řádku nepatří. Cílem studentů je poznat, které slovo v řetězci je chybné a proč k ostatním slovům nenáleží. Zdůvodnění se může provést při kontrole cvičení ústně nebo do školního sešitu, záleží na pokynu vyučujícího. Tento úkol u studentů prověřuje znalost druhů číslovek.

Škrtněte slovo, které do řetězce nepatří a zdůvodněte proč.

patnáct	šestery	několik	sto	mnoho
několikery	málo	sedm	hodně	poslední
dvoje	jednou	osmkrát	dvojnásobný	devětkrát
obě	stokrát	trojí	několikrát	deset
osmnáctý	druhý	dvanáctery	stý	šestý

Řešení:

V prvním řetězci s červenými slovy nenáleží do skupiny vybraných slov druhová číslovka „šestery“, neboť všechna ostatní slova patří do číslovek základních.

Druhý řádek černých slov obsahuje slova neurčitá. Nepatří mezi ně číslovka určitá „sedm“.

Modrý řetězec je zaplněn číslovkami násobnými kromě číslovky „dvoje“, která nespadá do číslovek násobných, ale náleží k číslovkám druhovým.

Ve čtvrtém řádku nacházíme různé druhy číslovek. Čtyři číslovky v řádku jsou číslovky určité. Neurčitá číslovka „několikrát“ se tedy k ostatním číslovkám řadit nemůže.

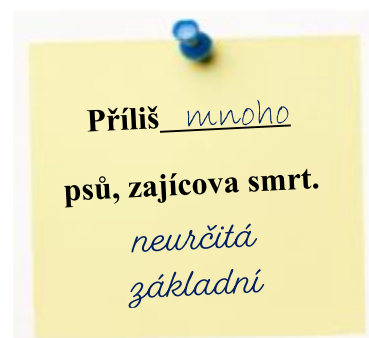
Poslední řetězec je naplněn číslovkami řadovými. Chybně je zde zasazena druhová číslovka „dvanáctery“.

Úkol 2 – Doplnovačka přísloví

Úkol 2 se skládá z osmi českých přísloví, ve kterých se vyskytují číslovky. Úkol pro studenty je složen ze dvou částí. Nejprve studenti doplní vhodnou/vhodné číslovku/y na vynechané místo a následně rozhodnou, zda doplněná/doplněné číslovka/y je/jsou určitá/é či neurčitá/é. Dále u doplněných číslovek určí druh: základní, řadová, druhová nebo násobná. Cílem aktivity je procvičení určování druhů číslovek a zároveň prověření znalosti českých přísloví. Vyučující může na toto cvičení navázat se studenty diskuzí o významu českých přísloví.

Prověřte si, jak dobře znáte česká přísloví. Na vynechaná místa doplňte chybějící číslovky. Následně určete, zda je doplněná číslovka určitá nebo neurčitá a do jakého ze čtyř druhů číslovek patří. Na pravé straně najdete vzor vyplňování.

Řešení:

Kdo šetří, má za tři. Tři je číslovka určitá, základní. *Dvakrát měř, jednou řež.* Číslovky *dvakrát* i *jednou* jsou číslovky určité, násobné. *Jedna vlaštovka, jaro nedělá.* *Jedna* je číslovka určitá, základní. *Práce kvapná, málo platná.* *Málo* je číslovka neurčitá, základní. *Kolik jazyků znáš, tolikrát jsi člověkem.* *Tolikrát* je číslovka neurčitá, násobná. *Když se dva perou, třetí se směje.* *Dva* je číslovka určitá, základní a *třetí* je číslovka určitá, řadová. *Co jsi z úst vypustil, to ani párem koní nedostaneš zpět.* *Párem* je číslovka určitá, základní. *Devět řemesel, desátá bída.* *Devět* je číslovka určitá, základní a *desátá* je číslovka určitá, řadová.

Úkol 3 – Kreativní popisek

Cílem úkolu 3 je probudit ve studentech kreativní myšlení. K vypracování tohoto úkolu mají studenti připravený mobilní telefon, otevřený na hlavní stránce sociální sítě Instagram. Na mobilu je připravena jedna rodinná fotografie (rodiče, dvě děti a pes). Úkolem studentů je vymyslet k této fotografii instagramový popisek, ve kterém použijí co nejvíce číslovek. Podmínkou je zakomponovat do popisku alespoň jednu číslovka určitou a jednu číslovku neurčitou. Maximální počet slov popisku činí třicet slov. Studenti si v této části vyzkouší nejen kreativní myšlení, ale i použití číslovek v běžném životě.

Vymyslete kreativní popis, ve kterém použijete co nejvíce číslovek. Zároveň je nutné použít minimálně jednu číslovku určitou a jednu neurčitou. Popisek má mít povahu instagramového příspěvku, má být tedy kratší (max. 30 slov), v souladu s fotografií, poutavý a úderný.

Řešení: Úkol nemá jednoznačné řešení. Jedná se o probuzení kreativního myšlení u studentů, pochvalu si tedy zaslouží každý student, který se pokusil popis vymyslet.

Úkol 4 – Práce s textem

Úkol 4 je tvořen výňatkem z knihy Klapzubova jedenáctka od Eduarda Basse. Na levé straně sešitu se nachází upravený výňatek. Pravá strana je připravena pro studenty ke splnění zadaných úkolů. Studenti si mají nejprve přečíst výňatek. Následně je jejich úkolem nalézt v textu všechny číslovky a podtrhnout je. Podtržené číslovky přepíší na pravou stranu sešitu a určí, zda se jedná o číslovku určitou/neurčitou a jaký je druh zapsané číslovky.

Přečtěte si úryvek z knihy Eduarda Basse a podtrhněte v textu všechny číslovky. Nalezené číslovky přepište a určete, zda se jedná o číslovku určitou/neurčitou a o jaký druh číslovky jde.

Haló, pozor, prosím, pište, diktuji: Deset minut po sedmnácté hodině rozechřmívá se celé obrovské prostranství bouřlivým potleskem a pokřikem nadšených fanoušků. Branka se otvírá a jedenáct hrdinů huddersfieldských vbíhá poklusem na hřiště. Jako vždy je první Winnipeld, poslední vbíhá obrovitý Clark. Je rozkoš zírat na pružnost těchto dvaadvaceti nohou, na tolikery mohutné klenby hrudníků pod žlutými a modrými svetry. Nikdo, ani jeden fanoušek, nepochybuje, že mistři ligy nemohou zklamat naše očekávání. Ale již se otvírá branka podruhé a mistři pevniny vcházejí. I je zdraví tisíce fanoušků potleskem. Toto jsou tedy ti slavní borci, jedenáct bratrů. Na první pohled nejsou zvláště nápadní. Huddersfieldští vyhrávají los a volí si hru s větrem v zádech. Ohromné napětí a ticho zavládlo kolem hřiště.

Úryvek z knihy Klapzubova jedenáctka Eduarda Basse,
upraveno

Vypište pod sebe všechny číslovky z textu a určete, zda se jedná o číslovku URČITOU/NEURČITOU. Dále určete druh číslovky.

Př. Deset – číslovka určitá, základní

Řešení:

Deset je první číslovka v textu a její řešení je uvedeno jako příklad v samotném cvičení. Číslovky *jedenáct*, *dvaadvaceti*, *jeden* a *tisíce* jsou číslovky určité a náleží do základních

číslovek. Číslovky *sedmnácté, první, podruhé* jsou číslovky určité, řadové. Číslovka *poslední* je číslovka neurčitá, řadová. Neurčitá číslovka *tolikery* přísluší do druhových číslovek. Číslovky *jedenáct a první* jsou v textu použity dvakrát.

Úkol 5 – ANO/NE

Úkol 5 obsahuje osm vět s číslovkami. Všechny věty jsou zasazeny do modrého obdélníku. Cílem studentů je rozhodnout, zda se ve větě vyskytuje pravopisná chyba. V případě, že je věta s chybou, zakroužkují v pravém sloupci ANO. Pokud je věta bez chyby, zakroužkují v pravém sloupci NE. Studenti si v tomto úkolu vyzkouší práci s chybou.

Rozhodněte, zda se ve větě vyskytuje pravopisná chyba. Pokud ve větě najdete chybu, zakroužkujte ANO. Pokud je věta bez pravopisné chyby, zakroužkujte NE.

Ve svých 18-ti letech jsem poprvé řídila auto.	ANO / NE
Chytni tu nákupní tašku za obě ucha.	ANO / NE
K oboum mým kamarádkám se chovám hezky.	ANO / NE
Naučila jsem se násobení dvěmi i třemi.	ANO / NE
Ve třídě se nejvíce bavím s dvěma chlapci.	ANO / NE
Ve skladu zbývá posledních dvacetdva židlí.	ANO / NE
Student si celý školní rok vystačil pouze s dvěmi propiskami.	ANO / NE
Dvoustý zákazník vyhrál jako dárek jízdní kolo.	ANO / NE

Řešení:

Ve svých 18-ti letech jsem poprvé řídila auto. ANO, ve větě se nachází pravopisná chyba, za číslicí nepíšeme příponu -ti. *Chytni tu nákupní tašku za obě ucha.* NE, ve větě chyba není. K **oboum** mým kamarádkám se chovám hezky. ANO, ve větě je chyba, tvar oboum je chybný. Správné použití je oběma. *Naučila jsem se násobení dvěmi i třemi.* ANO, ve větě je chybně použito skloňování číslovky dva. Správně je tvar dvěma. *Ve třídě se nejvíce bavím s dvěma chlapci.* NE, ve větě se nevyskytuje pravopisná chyba. *Ve skladu*

zbývá posledních **dvacetdva** židlí. ANO, ve větě je pravopisná chyba. Zde má být použit zápis dvěma slovy, tedy dvacet dva. *Student si celý školní rok vystačil pouze s **dvěmi** propiskami.* ANO, ve větě je pravopisná chyba dvěmi. Správný tvar je dvěma. *Dvoustý zákazník vyhrál jako dárek jízdní kolo.* NE, v této větě není pravopisná chyba.

Úkol 6 - Křížovka

Úkol 6 je složen ze dvou částí. Pro studenty je připraven upravený článek z novin o Ester Ledecké, ve kterém se vyskytuje množství číslovek. Studenti mají za úkol si článek pečlivě přečíst. Následně na základě otázek vztahujících se k textu vyplní křížovku. Tajenkou křížovky je latinský název pro číslovky základní – kardinalia. Vyučující může navázat na tajenku výkladem o latinských názvech zbývajících druhů číslovek. Studenti si na základě tohoto úkolu procvičí hledání číslovek v textu a dokáží odpovědět na otázky, které jsou potřeba k vyplnění křížovky.

Pečlivě si přečtete článek z novin o Ester Ledecké. Na základě otázek pod textem vyluštíte křížovku.

- ZE SVĚTA -

SPORTU

Trojnásobná olympijská šampionka Ester Ledecká proměnila druhý start po vleklém zranění klíční kosti ve vítězství.

Ledeká byla dominantní už v kvalifikaci, kde soupeřkám nadělila více než sekundu. Ve vyřazovacích jízdách musela nejvíce bojovat ve čtvrtfinále proti úřadující mistryni světa v paralelním slalomu Švýcarce J. Zoggové, kterou porazila o 19 setin. Pak vyřadila svou jedinou přemožitelku z Rogly Rakušanku S. Schöffmannovou, jež po mnoho chybách jízdou nedokončila. Ledeká tak uzavřela svoji krátkou závodní sezonu ve Světovém poháru, která po dvou operacích trvala jen necelý týden.

Paralelní slalom jela po více než třech letech. V této disciplíně jela poslední jízdou v lednu 2020. Na snowboardu zvítězila Ledeká poprvé od prosince 2021, kdy nenašla přemožitelku v Cortině d'Ampezzo. Vedle jednadvaceti vítězství na snowboardu vyhrála také tři závody Světového poháru ve sjezdovém lyžování.

ČTK České noviny, upraveno

- 1) Který druh číslovek v textu převažuje?
- 2) Je následující tvrzení správné? *V textu není žádná číslovka druhová.*
- 3) V jakém pádě je v textu číslovka *jednadvaceti*? Odpověď napište slovy.
- 4) Kolik neurčitých číslovek obsahuje text?
- 5) Která číslovka se v textu objevuje nejčastěji v různých druzích číslovek?
- 6) Najděte v textu číslovku určitou, násobnou.
- 7) Která číslovka je v textu vyjádřena dvojcifernou číslicí? Přepiš slovy.
- 8) Najděte v textu číslovku neurčitou, řadovou.
- 9) Jakou otázkou se zeptáme, chceme-li správně určit číslovku *mnoho*?
- 10) V textu se objevily číslovky *druhý* a *poprvé*. O jaký druh číslovek se jedná?

1.									
	2.								
3.									
	4.								
5.									
6.									
7.									
8.									
9.									
	10.								

Jaký latinský název nesou číslovky základní: _____

Řešení:

1. ZÁKLADNÍ
2. ANO
3. DRUHÉM
4. DVĚ
5. TŘI
6. TROJNÁSOBNÁ

7. DEVATENÁCT

8. POSLEDNÍ

9. KOLIK

10. ŘADOVÉ

Tajenka – KARDINALIA

Úkol 7 – Rozřazovačka

Úkol 7 procvičuje rozdělení číslovek do příslušných druhů. Na nástěnce je v horní části dvanáct číslovek. Pod nimi se nachází čtyři barevně odlišené druhy číslovek: ZÁKLADNÍ, ŘADOVÉ, NÁSOBNÉ a DRUHOVÉ. Úkolem studentů je rozřadit číslovky do jednotlivých druhů.

Rozřad'te číslovky z horní části nástěnky do správných druhů.

několikery	dvakrát	patery	sto dva	desetina	sedmero
poprvé	třicet	padesátý	hodně	několikát	osmou

The corkboard contains four flower-shaped labels with the following text:

- ZÁKLADNÍ** (blue)
- ŘADOVÉ** (green)
- NÁSOBNÉ** (yellow)
- DRUHOVÉ** (red)

Řešení:

Do základních číslovek patří číslovky *třicet, sto dva, hodně, desetina*. Řadové číslovky jsou *poprvé, padesátý, několikátý, osmou*. Číslovka *dvakrát* náleží do číslovek násobných. Druhé číslovky jsou *několikery, patery, sedmero*.

Úkol 8 – Práce s chybou

Úkol 8 se zaměřuje na rozpoznání chybného zápisu číslovek. V referátu o spisovateli Jiřím Kolářovi se nachází několik chybně zapsaných číslovek. Cílem studentů je všechny chyby nalézt a přepsat je bez pravopisné chyby do pravé části tohoto úkolu. Studenti si zde osvojí práci s chybou.

Pomozte studentovi opravit referát do hodiny literatury. V textu najdete všechny chyby v číslovkách a запиšte je správně.

Jiří Kolář se narodil 24 září 1914 v Protivíně. Byl to básník, autor experimentální poezie, překladatel a esejista. Vyučil se truhlářem, ale ve svých jedna třiceti letech začal pracovat jako redaktor. Ve 40 letech 20. století byl členem Skupiny čtyřicetdva. Dva roky byl vězněn v souvislosti s rukopisným textem *Prometheova játra*. Mezi jeho první sbírky patří *Křestný list* a *Limb* a jiné básně. K obou těmto sbírkám se váže téma život ve velkoměstě, jevy všedního života a nepoetický slovník. O chaotickém moderním světě vydává Kolář deníkové záznamy v roce devatenáct set čtyřicetosm s názvem *Dny v roce* a *Roky v dnech*. Dvěmi veršovanými úvahami o moderní poezii jsou *Mistr Sun* o básnickém umění a *Nový Epiktet*. Kolář psal rovněž pro děti a mládež a překládal, zejména z angličtiny a francouzštiny.

Přepište chybné číslovky správně.

Řešení:

*Jiří Kolář se narodil 24. září 1914 v Protivíně. Za číslovkou řadovou se píše za číslicí tečka. Vyučil se truhlářem, ale ve svých **jednatřiceti** letech začal pracovat jako redaktor. Číslovka jednatřicet se zapisuje jedním slovem. Ve **40. letech 20. století** byl členem Skupiny **čtyřicet dva**. Za číslovkou řadovou se píše za číslicí tečka. Číslovka čtyřicet dva se zapisuje dvěma slovy. K **oběma** těmto sbírkám se váže téma život ve velkoměstě, jevy všedního života a nepoetický slovník. Správný tvar číslovky oba je v tomto případě oběma. O chaotickém moderním světě vydává Kolář deníkové záznamy v roce devatenáct set **čtyřicet osm** s názvem *Dny v roce a Roky v dnech*. Letopočty se zapisují každým slovem zvlášť. **Dvěma** veršovanými úvahami o moderní poezii jsou *Mistr Sun o básnickém umění* a *Nový Epiktet*. Správný tvar číslovky dvě je dvěma.*

Úkol 9 – Doplnovačka

Úkol 9 procvičuje zápis číslovek a je tvořen sedmi významnými daty české historie. Úkolem studentů je každý letopočet přepsat slovy. Na tento úkol lze navázat vysvětlením jednotlivých letopočtů. Pro atraktivnost jsou významná data zakomponována do grafického návrhu české firmy.

Česká firma se rozhodla svou novou kolekci věnovat významným českým událostem. Na každý svůj produkt chce nechat našít jedno významné datum. Grafik potřebuje mít všechna data zapsána slovně, kvůli kontrole. Přepište pod každý produkt datum slovem.

Řešení:

Látková taška: *osm set šedesát tři*; bílý vak: *dvanáct set dvanáct*; kšiltovka: *třináct set čtyřicet osm*; černé triko: *šestého sedmý čtrnáct set patnáct*; bílé triko: *dvacátého osmého desátý devatenáct set osmnáct*; čaj: *dva tisíce čtyři*, hrnek: *prvního první devatenáct set devadesát tři*, odznak: *devatenáct set osmdesát devět*.

Úkol 10 – Spojovačka

Úkol 10 je tvořen ze dvou částí. V první část obsahuje čtyři modré bubliny s otázkami *Kolikátý?*, *Kolikrát?*, *Kolik?*, *Kolikery?* a čtyři oranžové obdélníky s druhy číslovek: *násobné*, *druhové*, *řadové* a *základní*. V první části je úkolem studentů spojit správnou otázku s druhem číslovky. V druhé části je úkol zaměřen na použití otázek v praxi. Studenti se zamyslí, ve kterých situacích každodenního života používají otázky *Kolikátý?*, *Kolikrát?*, *Kolik?* nebo *Kolikery?* a vypíší je pod sebe do připravených řádků.

Pamatujete si, jakými otázkami se ptáme na druhy číslovek? Spojte jednotlivé otázky se správným druhem. Následně se zamyslete, v jakých situacích každodenního života otázky užíváte a запиšte je na připravené řádky.

Kolikátý?

Kolikrát?

Kolik?

Kolikery?

NÁSOBNÉ

DRUHOVÉ

ŘADOVÉ

ZÁKLADNÍ

Např. Kolikátého jdeš k lékaři?

Řešení:

Otázka *Kolikátý?* definuje číslovky řadové. Otázka *Kolikrát?* určuje číslovky násobné. Otázka *Kolik?* náleží k číslovkám základním. Otázka *Kolikery?* patří k číslovkám druhovým.

Druhá část úkolů nemá jednoznačné řešení. Správným řešením jsou všechny otázky obsahující *Kolikátý?*, *Kolikrát?*, *Kolik?* nebo *Kolikery?*

Úkol 11 - Skrývačka

Úkol 11 je tvořen devíti větami. Každá věta ukrývá číslovku. Cílem studentů je schovanou číslovku najít.

Najděte v každé větě skrytou číslovku.

Soused mé babičky je bývalý pilot. Kamil dnes jede na svém novém kole do školy. Kuchař rád vařil své oblíbené recepty. Stýkáme se čím dál méně.

Naše starosti nejsou vaše starosti. Pojede se táty autem.

Dnes si obleču tričko s mým oblíbeným nápisem.

Stoleček pro děti je vyrobený ze dřeva. Půjde většina s námi?

Řešení:

V první větě se skrývá číslovka **sedm**. *Soused **mé** babičky je bývalý pilot.* V druhé větě je schována číslovka **jeden**. *Kamil dnes **jede na** svém novém kole do školy.* Ve třetí větě je ukryta číslovka **dva**. *Kuchař **rád vařil** své oblíbené recepty.* Hned první slovo věty odhaluje číslovku **stý**. ***Stýkáme se** čím dál méně.* Číslovka **šest** je hned dvakrát ukryta ve větě: ***Naše starosti** nejsou **vaše starosti**.* V následující větě je schována číslovka **deset**. ***Pojede se** táty autem.* Další věta umožňuje dvě varianty řešení. V prvním případě je možné označit za správnou odpověď číslovku základní **osm**, v druhém případě je správná odpověď číslovka řadová **osmý**. *Dnes si obleču tričko **s mým** oblíbeným nápisem.* V předposlední větě se skrývá číslovka **sto**. ***Stoleček** pro děti je vyrobený ze dřeva. **Půjde** většina s námi?*

Úkol 12 - Doplnovačka

Úkol 12 se zaměřuje na rozdílné významy číslovek základních a druhových. Úkol je složen ze tří dvojic číslovek základních a druhových ve spojení s podstatným jménem. Podstatná jména jsou vyjádřena pomocí obrázků. Cílem studentů je rozpoznat a vysvětlit rozdíl mezi tímto druhem číslovek.

Přečtěte si tři dvojice číslovek základních a druhových. Dokážete vysvětlit, jaký je mezi nimi významový rozdíl? Své odpovědi запиšte do pravého sloupce.

ČTVERY 	
ČTYŘI 	
PATERY 	
PĚT 	
DVOJE 	
DVĚ 	

Řešení:

Spojení čtvery ponožky vyjadřuje čtyři páry ponožek, tedy osm kusů ponožek, zatímco spojení čtyři ponožky vyjadřují čtyři kusy ponožek. Patery klíče označují pět svazků klíčů, přesný počet kusů tedy není patrný. Pět klíčů znamená pět kusů klíčů. Dvoje zápalky/sirky určují počet krabiček, nikoliv počet kusů. Přesné množství sirek vyjadřuje spojení dvě zápalky/sirky.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala pojetím a klasifikací číslovek v akademických příručkách a ve vybraných učebnicích českého jazyka pro střední školy. Cílem práce bylo porovnat pojetí číslovek v akademických příručkách. Dále pak zjistit úroveň, odbornost a grafické zpracování výkladu ve vybraných učebnicích českého jazyka pro SŠ a na základě porovnání jejich kladů či nedostatků pak navrhnout vlastní výukový a pracovní list.

V teoretické části bylo srovnáno vymezení a rozdělení číslovek z pohledu akademických příruček. Při analýze příruček byly zjištěny nuance v dělení druhů číslovek. Tato část vytvořila teoretický podklad pro analýzu učebnic a sestavování výkladového a pracovního listu. Dále byly analyzovány učebnice českého jazyka, soustřeďující pozornost na rozsah, odbornost, detailnost a grafické zpracování výkladu. Přihlíženo bylo i ke vstřebatelnosti a atraktivnosti výkladu a procvičování. Analyzované učebnice byly zvoleny od různých nakladatelství (*Ing. Petra Mráková, DIDAKTIS, TAKTIK, FRAUS, Tripolia, SPN*). Nejvhodnější učebnice k výuce číslovek byla po analýze zvolena učebnice od nakladatelství *Ing. Petra Mráková*. Nejméně vhodnou učebnicí jsem označila učebnici od nakladatelství *TAKTIK*.

Výsledkem praktické části této bakalářské práce je návrh vlastního výukového a pracovního listu. Na základě zjištěných nedostatků ve výkladu, procvičování a celkovém grafickém zpracování jsem v praktické části práce vypracovala výukový a pracovní list. Výukový list vytvořil podklad pro výuku číslovek a měl by pomoci studentům lépe pochopit definici, dělení, skloňování a zápis číslovek. Byl rozdělen na tři části *Číslovky a jejich dělení, Skloňování číslovek a Zápis číslovek*. Při vytváření výukového listu jsem kladla důraz na přehlednost a identickou strukturu výkladu. Při sestavování praktického listu jsem vycházela ze zjištěných negativních aspektů analyzovaných učebnic, zejména malý počet úkolů k procvičování číslovek a absence grafického zpracování. Praktický list obsahuje 12 úkolů k procvičení číslovek. Nejvíce se zaměřuje na jevy, ve kterých studenti často chybují, tedy na určování druhů číslovek, skloňování číslovek a zápis číslovek. Po grafické stránce jsem bedlivě dbala na atraktivnost jednotlivých úkolů. Pro lepší přehlednost a orientaci ve cvičeních jsou ke každému procvičovacímú úkolu přiřazeny ikony, napovídající povahu úkolu. Jeden z úkolů byl prakticky vyzkoušen ve výuce a prokázal svou funkčnost.

Seznam použité literatury

Primární zdroje

ADÁMKOVÁ, Petra, Ivana BOZDĚCHOVÁ a Jaroslav ČUŘÍK. *Český jazyk a komunikace pro střední školy*. Brno: Didaktis, [c2010-c2013]. ISBN 978-80-7358-199-2.

ADÁMKOVÁ, Petra, Ivana BOZDĚCHOVÁ a Jaroslav ČUŘÍK. *Český jazyk a komunikace pro střední školy Pracovní sešit*. Brno: Didaktis, [c2010-c2013]. ISBN 978-80-7358-200-5.

CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2812-7.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 2., přeprac. vyd. Praha: ISV, 2000. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-85866-57-9.

HLAVSA, Zdeněk. *Český jazyk pro střední odborné školy a studijní obory středních odborných učilišť všech typů*. 2. přeprac. vyd., v 1.vyd. v SPN-pedag. nakl. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 1996. ISBN 80-85937-30-1.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. 4. vyd. Vade Mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7.

KALUŽÍK, Jaroslav, Eva JIŘIČKOVÁ, Kateřina ŠTRPKOVÁ, Zdeňka SOBOLOVÁ, Adriana BINKOVÁ, Jiřina PECHOVÁ, Lenka JEDLIČKOVÁ a Jana BRIXOVÁ. *Český jazyk: pro 2. ročník středních škol*. Praha: Taktik, 2020. ISBN 978-80-7563-171-8.

KALUŽÍK, Jaroslav, Eva JIŘIČKOVÁ, Kateřina ŠTRPKOVÁ, Zdeňka SOBOLOVÁ, Adriana BINKOVÁ, Jiřina PECHOVÁ, Lenka JEDLIČKOVÁ a Jana BRIXOVÁ. *Český jazyk – Pracovní sešit: pro 2. ročník středních škol*. Praha: Taktik, 2020. ISBN 978-80-7563-171-8.

KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, RUSÍNOVÁ, Zdenka, GREPL Miroslav. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4.

KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jan; VESELKOVÁ, Jarmila, kolektiv. *Mluvnice češtiny*. 1. vyd. Svazek 2: Tvarosloví. Praha: Academia, 1986.

MARTINEC, Ivo, Jana Marie TUŠKOVÁ a Ludmila ZIMOVÁ. *Mluvnice: učebnice českého jazyka pro střední školy*. Plzeň: Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-779-3.

MARTINKOVÁ, Věra. *Český jazyk 3*. 2. (přepřac.) vyd. v nakl. Tripolia, (celkově 5.). Praha: Tripolia, 2002. ISBN 80-86448-24-x.

MAŠKOVÁ, Drahúše. *Český jazyk: přehled středoškolského učiva*. Třebíč: Ing. Petra Mrákovtová, 2005. Maturita (Petra Mrákovtová). ISBN 80-902571-5-1.

MELICHAR, Jiří a Vlastimil STYBLÍK. *Český jazyk: přehled učiva základní školy s cvičeními a klíčem*. Vyd. 14., ve Fortuně 3., přepřac. Praha: Fortuna, 2009. ISBN 80-7168-892-4.

Sekundární zdroje:

BASS, Eduard. *Klabzubova jedenáctka*. 6. vyd. v Albatrosu. Ilustroval Josef ČAPEK. Praha: Albatros, 1976. Albatros.

DOLEJŠÍ, Pavel. *Školní slovník českých spisovatelů: příruční slovník pro žáky základních a středních škol*. Humpolec: JAS, 2003. ISBN isbn80-86480-24-0.

MELICHAR, Jiří a Vlastimil STYBLÍK. *Český jazyk: přehled učiva základní školy s cvičeními a klíčem*. Vyd. 14., ve Fortuně 3., přeprac. Praha: Fortuna, 2009. ISBN 80-7168-892-4.

Seznam internetových zdrojů

ČTK: *Ledecká při druhém startu po zranění vyhrála paralelní slalom SP* [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/ledecka-pri-druhem-startu-po-zraneni-vyhrala-paralelni-slalom-sp/2340428>

Olympijský tým. *Ester Ledecká* [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.olympijskytym.cz/athlete/ester-ledecka>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Ukázky z učebnic

Příloha č. 2: Ikony výukového a pracovního listu

Příloha č. 3: Pracovní list

Příloha č. 1. Ukázky z učebnic

Obr. č. 1

Ukázka tvaroslovného rozboru číslovek:

Prvním denním jídlem je snídaně. Normální člověk snídá většinou jeden jogurt, jeden či dva krajíčky chleba, misku müsli, ovocný salát a jiné zdravé věci. To byste však museli znát Pavla! Ten toho spořádá tolik, kolik jini za celý den: na začátek si dá hromadu míchaných vajíček a několikero druhů uzeniny – opečenou slaninu, dva párky, půlku utopence a čtvrt šišky trvanlivého salámu. Po slaném musí dopřát žaludku něco sladkého. Během několika minut v něm zmizí desítka svatebních koláčků, koblihy připravované na dvouj způsob a tři české buchty. Je to k neuvěření, ale Pavel je zdravý jako ryba, má optimální váhu, nezdravý cholesterol na nule a žádné zažívací problémy!

Číslovka	Druh	Pád	Skloňování
prvním	řadová určitá	7.	měkké adjektivní skloňování (jarní)
jeden	základní určitá	4.	zájmenné skloňování (ten)
jeden	základní určitá	4.	zájmenné skloňování (ten)
dva	základní určitá	4.	duálové skloňování
tolik	základní neurčitá	4.	
kolik	základní neurčitá	4.	
hromadu	základní neurčitá	4.	jmenné skloňování (žena)
několikero	druhová neurčitá	4.	smíšené skloňování
dva	základní určitá	4.	duálové skloňování
půlku	základní určitá	4.	jmenné skloňování (žena)
čtvrt	základní určitá	4.	jmenné skloňování (kost)
několika	základní neurčitá	2.	
desítka	základní určitá	1.	jmenné skloňování (žena)
dvouj	druhová určitá	4.	měkké adjektivní skloňování (jarní)
tři	základní určitá	1.	jmenné skloňování (kost)
(na) nule	základní určitá	6.	jmenné skloňování (žena)

Obr. č. 2

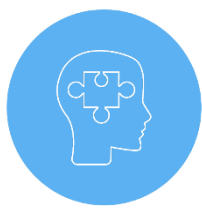
Nebýt jenom do počtu

Číselné výrazy nejsou jen výsadou matematiků. Určitě je používáte i vy sami. Možná totiž něco zvládnete udělat jedna dvě nebo melete páté přes deváté a nejste zrovna dvakrát rádi, když vás přerušují. Zkuste slovní spojení se zvýrazněnými slovy „přeložit“ do běžné řeči. Pak najdete číselný výraz také na obrázku.

Obr. č. 3

3. Rozhodněte, která z následujících slov jsou číslovky (je jich devět):
několik, milion, trochu, stovka, moře (lidí), jeden, jednou, mnohokrát, málo, tisící, hodně, patery, trojí, dvojité, trojice, spousta, nekonečno.

Příloha č. 2: Ikony výukového a pracovního listu

Příloha č. 3: Pracovní list

Škrtněte slovo, které do řetězce nepatří a zdůvodněte proč.

patnáct	šestery	několik	sto	mnoho
několikery	málo	sedm	hodně	poslední
dvoje	jednou	osmkrát	dvojnásobný	devětkrát
obě	stokrát	trojí	několikrát	deset
osmnáctý	druhý	dvanáctery	stý	šestý

Proveďte si, jak dobře znáte česká přísloví. Na vynechaná místa doplňte chybějící číslovky. Následně určete, zda je doplňná číslovka určitá nebo neurčitá a do jakého ze čtyř druhů číslovek patří. Na pravé straně najdete vzor vyplňování.

Příliš mnoho psů,
zajícova smrt.

*neurčitá
základní*

Kdo šetří, má za _____.

_____ měř,
_____ řež.

_____ vlaštovka,
jaro nedělá.

Práce kvapná,
_____ platná.

Kolik jazyků znáš,
_____ jsi
člověkem.

Když se _____ perou,
_____ se směje.

Co jsi z úst vypustil,
to ani _____ koní
nedostaneš zpět.

_____ řemesel,
_____ bída.

Rozhodněte, zda se ve větě vyskytuje pravopisná chyba. Pokud ve větě najdete chybu, zakroužkujte ANO. Pokud je věta bez pravopisné chyby, zakroužkujte NE.

Ve svých 18-ti letech jsem poprvé řídila auto.	ANO / NE
Chytni tu nákupní tašku za obě ucha.	ANO / NE
K oboum mým kamarádkám se chovám hezky.	ANO / NE
Naučila jsem se násobení dvěmi i třemi.	ANO / NE
Ve třídě se nejvíce bavím s dvěma chlapci.	ANO / NE
Ve skladu zbývá posledních dvacetdva židlí.	ANO / NE
Student si celý školní rok vystačil pouze s dvěmi propiskami.	ANO / NE
Dvoustý zákazník vyhrál jako dárek jízdní kolo.	ANO / NE

Pečlivě si přečtete článek z novin o Ester Ledecké. Na základě otázek pod textem vyluštíte křížovku.

- ZE SVĚTA -

SPORTU

Trojnásobná olympijská šampionka Ester Ledecká proměnila druhý start po vleklém zranění klíční kosti ve vítězství.

Ledeká byla dominantní už v kvalifikaci, kde soupeřkám nadělila více než sekundu. Ve vyřazovacích jízdách musela nejvíce bojovat ve čtvrtfinále proti úřadující mistryni světa v paralelním slalomu Švýcarce J. Zoggové, kterou porazila o 19 setin. Pak vyřadila svou jedinou přemožitelku z Rogly Rakušanku S. Schöffmannovou, jež po mnoho chybách jízdu nedokončila. Ledeká tak uzavřela svoji krátkou závodní sezonu ve Světovém poháru, která po dvou operacích trvala jen necelý týden.

Paralelní slalom jela po více než třech letech. V této disciplíně jela poslední jízdu v lednu 2020. Na snowboardu zvítězila Ledeká poprvé od prosince 2021, kdy nenašla přemožitelku v Cortině d'Ampezzo. Vedle jednadvaceti vítězství na snowboardu vyhrála také tři závody sjezdovém lyžování.

ČTK České noviny, upraveno

- 1) Který druh číslovek v textu převažuje?
- 2) Je následující tvrzení správné? V textu není žádná číslovka druhotvá.
- 3) V jakém pádě je v textu číslovka *jednadvaceti*? Odpověď napište slovy.
- 4) Kolik neurčitých číslovek obsahuje text?
- 5) Která číslovka se v textu objevuje nejčastěji v různých druzích číslovek?
- 6) Najděte v textu číslovku určitou, násobnou.
- 7) Která číslovka je v textu vyjádřena dvojcifernou číslicí? Přepiš slovy.
- 8) Najděte v textu číslovku neurčitou, řadovou.
- 9) Jakou otázkou se zeptáme, chceme-li správně určit číslovku *mnoho*?
- 10) V textu se objevily číslovky *druhý* a *poprvé*. O jaký druh číslovek se jedná?

1.									
	2.								
	3.								
	4.								
	5.								
6.									
7.									
8.									
9.									
	10.								

Jaký latinský název nesou číslovky základní: _____

Rozřaďte číslovky z horní části nástěnky do správných druhů.

několikery	dvakrát	patery	sto dva	desetina	sedmero
poprvé	třicet	padesátý	hodně	několikátý	osmou

Pomozte studentovi opravit referát do hodiny literatury. V textu najděte všechny chyby v číslovkách a zapište je správně.

REFERÁT
Jiří Kolář

Jiří Kolář se narodil 24 září 1914 v Protivíně. Byl to básník, autor experimentální poezie, překladatel a esejista. Vyučil se truhlářem, ale ve svých jedna třiceti letech začal pracovat jako redaktor. Ve 40 letech 20. století byl členem Skupiny čtyřicetdva. Dva roky byl vězněn v souvislosti s rukopisným textem Prometheova játra. Mezi jeho první sbírky patří Křestný list a Limb a jiné básně. K obou těmto sbírkám se váže téma život ve velkoměstě, jevy všedního života a nepoetický slovník. O chaotickém moderním světě vydává Kolář deníkové záznamy v roce devatenáct set čtyřicetosm s názvem Dny v roce a Roky v dnech. Dvěmi veršovanými úvahami o moderní poezii jsou Mistr Sun o básnickém umění a Nový Epiktet. Kolář psal rovněž pro děti a mládež a překládal, zejména z angličtiny a francouzštiny.

Přepište chybné číslovky správně.

Česká firma se rozhodla svou novou kolekci věnovat významným českým událostem. Na každý svůj produkt chce nechat našít jedno významné datum. Grafik potřebuje mít všechna data zapsána slovně, kvůli kontrole. Přepište pod každý produkt datum slovem.

Pamatujete si, jakými otázkami se ptáme na druhy číslovek? Spojte jednotlivé otázky se správným druhem. Následně se zamyslete, v jakých situacích každodenního života otázky užíváte a запиšte je na připravené řádky.

Kolikátý?

Kolikrát?

Kolik?

Kolikery?

NÁSOBNÉ

DRUHOVÉ

ŘADOVÉ

ZÁKLADNÍ

Např. Kolikátého jdeš k lékaři?

Najděte v každé větě skrytou číslovku.

Soused mé babičky je bývalý pilot. Kamil dnes jede na svém novém kole do školy. Kuchař rád vařil své oblíbené recepty. Stýkáme se čím dál méně.

Naše starosti nejsou vaše starosti. Pojede se táty autem.

Dnes si obleču tričko s mým oblíbeným nápisem.

Stoleček pro děti je vyrobený ze dřeva. Půjde většina s námi?

Přečtěte si tři dvojice číslovek základních a druhových. Dokážete vysvětlit, jaký je mezi nimi významový rozdíl? Své odpovědi запиšte do pravého sloupce.

ČTVERY 	
ČTYŘI 	
PATERY 	
PĚT 	
DVOJE 	
DVĚ